

Diskurser angående endring i sosialt arbeid.

**En kvalitativ studie av sosialarbeideres erfaringer om
endringsarbeid.**

Tove Hernes

Masteroppgave i sosialt arbeid, våren 2023

Samfunnsfaglig institutt, OsloMet

Sammendrag

Målet med dette studiet er å undersøke hva som kjennetegner diskursen om endringsarbeid i sosialt arbeid. I dagens mediebilde blir helse- og omsorgstjenester kritisert for å ikke yte gode nok velferdstjenester til befolkningen. Jeg er interessert i hvordan sosialarbeidere tenker opplever sin arbeidshverdag i arbeid med endring. Egne erfaringer fra arbeid i dette feltet i 30 år har gjort meg nysgjerrig på både hva endring innebærer, men også på hvordan dette oppleves for andre som arbeider i profesjonen. Forskningsspørsmålet, eller problemstillingen i studiet er; Hva kjennetegner diskursen om endringsarbeid i sosialt arbeid?

Hvordan sosialarbeidere beskriver sin forståelse av endringsarbeid er utgangspunktet for datamaterialet i dette studiet. Ved bruk den politiske analysestrategien til Licalu og Mouffe sammen med et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, blir diskursen i deres arbeidssituasjon beskrevet. Studiet har et kvalitativt design og empirien er hentet fra semi-strukturerte intervjuer av fire sosialarbeidere.

Informantene som har deltatt i dette studiet viser seg å ha internaliserte sosialdemokratiske verdier. Verdier som solidaritet, likhet og rettferdighet ligger til grunn i deres motivasjon om å arbeide med mennesker i endring. Informantene beskriver at de til tider opplever seg begrenset av rammebetingelser, mandat og retningslinjer i utførelsen av endringsarbeid. De etterlyser verdibevissthet både hos enkelte profesjonsutøvere, i rammebetingelsene og i samarbeidet med eksterne institusjoner.

Studiet viser at det foregår en hegemonisk kamp mellom to diskurser i forhold til endringsarbeid i sosialt arbeid. Kampen handler om at den sosialdemokratiske- og den konservative diskurs forsøker begge å tilegne sin entydige forståelse av endring sitt verdisystem. Begge diskursene forsøker å influere premissene endring skal gjøres ut ifra. Kampen kan beskrives som en konflikt mellom to motstandere som er enige om at det skal ytes hjelp til mennesker som behøver det, men hvilken hjelp og hvordan er diskursene ikke helt enige om. Det viktigste studiet viser er viktigheten av å ikke diskreditere en annen diskurs i forsøket om å få hegemonisk dominans. Ved bruk av refleksivitet, vil det være mulig å finne en konstruktiv middelvei, hvor konkurrerende diskurser kan eksistere harmonisk på samme tid.

Summary

The aim of this study is to investigate what characterizes the discourse on change work in social work. In today's media image, health and care services are criticized for not providing good enough welfare services to the population. I am interested in how social workers think and experience their everyday work in working with change. My own experiences from working in this field for 30 years have made me curious about both what change entails, but also about how this is experienced by others who work in the profession. The research question, or the issue in the study is; What characterizes the discourse on change work in social work?

How social workers describe their understanding of change work is the starting point for the data in this study. By using the political analysis strategy of Lacalu and Mouffe together with a social constructionist perspective, the discourse in their work situation is described. The study has a qualitative design, and the empirical evidence is drawn from semi-structured interviews with four social workers.

The informants who have participated in this study appear to have internalized social democratic values. Values such as solidarity, equality and justice underlie their motivation to work with people in change. The informants describe that they sometimes feel limited by framework conditions, mandates, and guidelines in carrying out change work. They call for awareness of values both among individual professionals, in the framework conditions and in cooperation with external institutions.

The study shows that there is a hegemonic struggle between two discourses in relation to change work in social work. The struggle is about the social democratic and the conservative discourse both trying to acquire their unique understanding of change in their value system. Both discourses attempt to influence the premises on which change is to be made. The battle can be described as a conflict between two opponents who agree that help should be given to people who need it, but what kind of help and how the discourses do not fully agree. The most important thing the study shows is the importance of not discrediting another discourse in the attempt to gain hegemonic dominance. By using reflexivity, it will be possible to find a constructive middle way, where competing discourses can exist harmoniously at the same time.

Forord

Å skrive masteroppgave har vært en omstendelig prosess og har inneholdt mange forskjellige tilstander. Jeg har stort sett hatt en følelse av at jeg ikke rekker å bli ferdig, enda jeg startet tidlig med prosjektet. Det har vært en kontinuerlig prosess om å ikke identifisere meg med usikkerhet og bare fortsette å arbeide med tillit. Tanken har vært at dersom jeg gjør mitt beste og følger prosessen steg for steg, så blir det et sluttresultat. Det har gått fra å kun vite hva jeg synes er interessant til å se at det kommer nye ideer og tanker underveis. Det viktigste å nevne, er at jeg fikk bruk for stort sett alt enkeltfagene i masterstudiet inkluderte og at hele studiet har vært veldig bra. Medelevene jeg har studert med har vært gode sparringspartnere under studiet og faglærerne har vært gode. Jeg er takknemlig.

Sosialarbeiderne som stilte til intervju skyldes en stor takk i dette prosjektet. Alle var veldig engasjerte og svarte på spørsmålene i intervjuguiden etter beste evne, samt delte sine erfaringer med stor entusiasme. Veilederen min Siri Fjeldheim ved OsloMet har også bidratt med gode refleksjoner, spesielt for å finne en problemstilling og et tema som ikke ble for stort å gape over.

Jeg vil også til slutt takke min familie. Mamma Elisabeth for at jeg har kunnet prate om Laclau og Mouffe i over et halvt år i strekk. Ørjan min bror og min stefar Bjørn som har hjulpet til med utrolig mye praktisk utenfor oppgaven, slik at jeg har kunnet prioritere å arbeide med oppgaven mens huset mitt har vært under oppussing.

Til slutt vil jeg nevne en av refleksjonene jeg har gjort meg med Laclau og Mouffe brillen på. Det er uhyre viktig å ikke diskreditere andre fordi de ser virkeligheten annerledes enn en selv. Åpenhet og rom for andres meningsdannelse kan være nøkkelen til å finne en ny og bedre løsning på et problem.

Larvik 15 mai 2023

Tove Hernes

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Forord	4
Innholdsfortegnelse	
Kapittel 1. Innledende kontekst	
1.0 Intro til kapittelet	7
1.1 Dagens helse- og omsorgstjenester	7
1.2 Valg av tema	8
1.3 Valg av problemstilling	10
1.4 Oppgavens oppbygging	11
1.5 Den norske velferdsmodell	12
1.6 Begrepsavklaringer	13
Kapittel 2 Teori	
2.0 Intro til kapittelet	13
2.1 Definisjon av teori	14
2.2 Sosialt arbeid som tilnærming og etikk	14
2.3 Hva er sosial endring?	17
2.4 Endring i sosialt arbeid	18
2.5 Endring i det sosiale felt ved bruk av forebyggende tiltak	20
2.6 Vitenskapsteoretisk ståsted og sosialkonstruksjonisme	24
2.7 Kritisk refleksjon og refleksivitet	27
2.8 Diskurs og diskursanalyse	28
2.9 Laclau og Mouffe og sentrale analytiske begrep	30
Kapittel 3. Metode	
3.0 Intro til kapittelet	34
3.1 Beskrivelse av metode	35
3.2 Kvalitative forskningsintervju	36
3.3 Valg av intervjuform – semistrukturert intervju	36

3.4	Utvalget og utvalgets begrensninger	38
3.5	Intervjuguide, intervjuer og transkribering	38
3.6	Reliabilitet, validitet og etikk	43
3.7	Kategorisering	46
3.8	Introduksjon av informantene	47

Kapittel 4. Analyse

4.0	Intro til kapitlet	47
4.1	Definisjon av analyse og beskrivelse av analyseprosessen	47
4.2	Analysens oppdeling	49
4.3	Drøfting av funn – grunnverdier	50
4.4	Drøfting av funn - Laclau og Mouffe – dislokasjoner	53
4.5	Drøfting av funn – nodalpunkt	62
4.6	Antagelser av tatt-for-gitte beskrivelser	67

Kapittel 5. Betragtninger av funn.

5.0	Intro til kapitlet	68
5.1	Betraktninger av grunnverdier	69
5.2	Betraktninger av dislokasjoner	70
5.3	Betraktninger rundt nodalpunktet i oppgaven	73
5.4	Avslutning	75

Kapittel 6. Litteraturliste og vedlegg

6.0	Litteraturliste	
6.1	Godkjenning NSD	
6.2	Informasjonsskriv og samtykke	
6.3	Intervjuguide	

Kapittel 1. Innledende kontekst

1.0 Intro til kapitlet

I denne oppgaven skal jeg undersøke hva som kjennetegner diskursene i sosialt arbeid i endringsarbeid. Når man skal gjøre en diskursanalyse er det viktig å gjøre det i forhold til noe. Det holder ikke å analysere kun datamaterialet, det må foreligge en kontekst (Johannessen et al., 2018, s. 74). I dette kapitlet introduseres konteksten gjennom et bilde av helse – og omsorgstjenester slik de er framlagt i dagens mediebilde samt i NOU-rapporten fra 2023 utført av Helsepersonellkommisjonen, etterfulgt av en beskrivelse av valget av tema endring.

1.1 Dagens helse – og omsorgstjenester og valg av tema

Følger man med på dagens nyheter i media meldes det om svært kritikkverdige forhold i helse- og omsorgstjenestene i det ganske land. Skal man tro det bildet som legges frem, er det på kanten til krisetilstander på kvaliteten på tjenester utført av det offentlige. Det ruller en mediastorm i forhold til de fleste felt innen omsorg, og den ene dokumentaren etter den andre avslører omsorgssvikt av svært graverende karakter. Mange pårørende av de sårbare gruppene i samfunnet, som pasienter med psykiske lidelser og skrøpelige eldre, melder om dårlig oppfølging av sine kjære, og ledelsen i de forskjellige etatene blir stilt til ansvar og enkelte velger å fratrukk sine stillinger.

«Vinteren har vært full av rystende historier om svikt i norsk helsevesen og eldreomsorg. I Oslo har særlig fortellinger om omsorgssvikt ved Ullern helsehus blitt dokumentert av NRK og Avisa Oslo, og mandag var det høring i bystyret om saken. Der kom det fram at pasienter har levd med dødsangst, smerter, ødelagte alarmsystemer og manglende oppfølging og omsorg fra overarbeidede helsearbeidere. Pårørende varslet om mangelfull informasjon og oppfølging, feilernæring og eldre som har måttet ligge lenge i egen avføring» (Fyen, 2023).

Velferdsstaten styres i prinsippet av velferdsytelser som kalles universelle, noe som innebærer at alle som har norsk statsborgerskap har like rettigheter til ytelser fra staten.

«Begrepet universalisme betegner det generelle, det som angår alt av en spesiell art, eller helhet» (Kildal & Kuhnle, 2005, s. 13).

Det er gjort forsøk på å lage systemer og ordninger som skal favne denne universelle rettigheten, men allikevel meldes det ofte om misfornøyde mottakere av tjenestene som leveres av det offentlige. I raskt tempo tvinger store forandringer seg fram, på samme tid som de fleste yrkesutøvere har for lite kunnskap eller kompetanse til å lede og delta i en endringsprosess. Sosial- og helsesektoren meldes på etterskudd i arbeidet med de oppgavene de tildeles, som fører til improvisasjoner, brannslukningsmanøvrer og nødløsninger (Skau, 2011, s. 14). I fagboken *Gode fagfolk vokser* adresserer altså Gretha Marie Skau allerede i 2011 at sosial- og helsesektoren henger etter, og i dagens mediebilde kan det se ut til at lite har endret seg i så øyemed. De offentlige tjenestene ser heller ut til å ha blitt mindre tilfredsstillende for befolkningens forventninger og behov.

Bildet forsterkes av NOU – rapporten 2023: 4, hvor det hevdes at det har blitt større og større press på helsepersonell de siste årene, og at i likhet med andre land har Norge utfordringer med å få nok personell, og at dette blir enda vanskeligere fram mot 2040 (NOU 2023:4). Rapporten er en offentlig utredning av kunnskapsgrunnlaget for politikktviklingen som utføres av en Helsepersonellkommisjon. Den kommer med forslag til fremtidige offentlige tiltak i Norge (NOU 2023:4).

I rapporten vurderer Helsepersonellkommisjonen at arbeidsstyrken ikke kan økes vesentlig, fordi personell allerede er mangelvare. Det vil fremover settes inn ressurser for å øke personalets effektivitet og kompetanse og ikke på flere ansatte per pasient (NOU 2023:4). Det er altså de ansatte som skal kurses og utdannes mer for å kunne utføre høyere kvalitet på omsorgstjenestene.

Løsningen på de kritikkverdige forholdene som legges fram i media fra omsorgspersonalets side, er kort oppsummert; personalmangel, for lite ressurser, dårlig ledelse samt alt for stort arbeidspress.

Dette er den grunnleggende konteksten som ligger bak valg av tema, som beskrives videre.

1.2 Valg av tema

Det er nærliggende å tro at årsaken til kritikken er generalisering av tjenestene og at de ikke klarer å treffe godt nok på et individuelt nivå hos mottakerne, samt at kompetansenivået til oss sosialarbeidere behøver en oppjustering for å kunne møte mottakernes behov. I tillegg

meldes det i media om underbemanning og for lave budsjetter i sosial- og helsesektoren og tiltak er nødvendig. Et av formålene med sosialt arbeid er å fremme respekt, likeverd samt bidra til at mottakere blir møtt på sine behov. Sosialt arbeid kan slik ses på som et praktisk og samfunnsomfattende prosjekt (Levin, 2021, s. 14).

Helsepersonellkommissjonen stadfester at kursen fortsatt kan endres inn på et mer bærekraftig spor, hvor tjenestene blir gode nok for hele befolkningen, men det forutsetter ny politikk og nye holdninger samt evne og vilje til å gjennomføre en slik endring (NOU 2023:4). Noen av forslagene som ligger i rapporten er en holdningsendring nasjonalt i forhold til hva befolkningen forventer og kan forvente av framtidige helse- og omsorgstjenester.

«Det er behov for en holdningsendring i befolkningen, blant politikere og helsepersonellet, som bidrar til å dempe tilbudet av og etterspørselen etter helse- og omsorgstjenester. Alle må erkjenne at det også i Norge er begrensede ressurser» (NOU 2023:4).

Vi står altså overfor en stor nasjonal endringsprosess i helse- og omsorgssektoren, slik jeg forstår NOU- rapporten. En endringsprosess som over lang tid har vært adressert som nødvendig. Ikke bare i media og tidligere NOU- rapporter, men blant annet også gjennom fagbøker i sosialt arbeid, som er det feltet denne oppgaven skal omhandle.

Når det er sagt, inkluderer NOU-rapporten alle omsorgstjenester, men eldreomsorgen og sykehusene får kraftigst kritikk i media i akkurat nå. Disse institusjonene har stort sett sykepleiere, leger og vernepleiere som ansatte, men også sosialarbeidere.

Arbeidsoppgavene på sykehus er noe mer rettet mot somatisk helse enn de er i sosialt arbeid, men utfordringene gjelder for sosialt arbeid, som også har vært i hardt vær i media. Jeg tenker blant annet på NAV – skandalen i 2019 som omhandlet feiltolkning av trygdeordningen («Trygdeskandalen» 2023).

I denne oppgaven ønsker jeg å konsentrere meg om profesjonsutøvere som arbeider med endring sosialt sett, men endring som begrep er det samme uavhengig av forskjellige institusjoner; det er bare spørsmål hva som skal endres til hva.

Dersom det er duket for en stor endring for å bedre omsorgstjenestene nasjonalt, hadde det vært interessant å finne ut av hvilke diskurser som er gjeldene i profesjonen sosialt arbeid når det kommer til endring. Som nevnt av Gretha Marie Skau, har majoriteten av yrkesutøvere for lite kunnskap og kompetanse, til å lede og delta i en slik endringsprosess. Det ropes høyt om personalmangel i media mens føringene politisk går mot effektivisering av yrkesutøvernes kompetanse og færre ansatte per pasient. Denne diskrepansen er et dilemma og er svært interessant. I oppgaven ønsker jeg å undersøke hva som kjennetegner diskursene innen sosialt arbeid i forhold til endringsarbeid, for å bevisstgjøre om diskursene fungerer sammen eller ikke.

1.3 Valg av problemstilling

Jeg er utdannet sosionom og har lenge vært interessert i hva endring i praksis innebærer. Slik jeg opplever det etter 30 år i praksisfeltet, foreligger det ingen fasitsvar på hvordan en sosialarbeider forholder seg til endring, og kunnskapsnivået om endring er etter min oppfatning varierende. Det må kanskje være sånn når man arbeider med mennesker, men som nevnt melder media og NOU-rapporten at det i dagens situasjon er kritikkverdige forhold. Dette tilsier for meg at det er nødvendig å øke bevisstheten og heve kunnskapsnivået om endring. For å lykkes med en endringsprosess bør det man skal endre, analyseres grundig. Derfor ønsker jeg å analysere det diskursive felt i forhold til endring.

«For å lykkes med endring regnes det for å være viktig at man, framfor å benytte generelle modeller, tar utgangspunkt i den spesifikke situasjonen og gjør en grundig analyse av både grunnlaget for og innholdet i endringen man planlegger å gjennomføre. Forståelse av situasjonen og kunnskap om organisasjonen og virksomheten som foregår der, er vesentlig for å vurdere hva som bør endres, hvilke arbeidsmåter eller hva slags organisering som er hensiktsmessig å ta i bruk, og hvordan de planlagte endringene bør iverksettes» (Sagberg, 2021).

For å finne et mere bærekraftige spor, bør den nåværende situasjonen analyseres og evalueres, slik at man får innblikk i hvor skoen trykker konkret før man starter endringen. Å finne kjennetegnet på diskursene i dagens sosiale felt, vil kunne bevisstgjøre et

utgangspunkt for hva man skal endre, og som ovenfor blir beskrevet som en forutsetning for å gjennomføre en konstruktiv endring. Min problemstilling har utviklet seg til å bli:

Hva kjennetegner diskursene om endringsarbeid i sosialt arbeid?

Gjennom problemstillingen ønsker jeg å finne de dominerende diskursene angående endring i sosialt arbeid og hvilket sosialt mønster disse eventuelt skaper. Diskursene analyseres primært ved bruk av den politiske diskursanalyseteorien til Laclau og Mouffe.

Teorien deres beskriver en diskurs som en struktur som forsterkes ved bruk, mens den samtidig er åpen og ikke sementert. Strukturen tenderer imot å bryte sammen dersom den ikke gjenbrukes. Den kan ikke konstatere sitt innhold fordi utenforliggende forhold heller ikke kan fastlåse strukturen. På denne måten blir diskursteorien til Laclau og Mouffe anvendelig som politisk analyseverktøy, da politikken er avhengig av at diskurser kan endre seg (Åkerstrøm, 1999 s. 92). Å bruke en politisk diskursteori i en nasjonal endringsprosess blir derfor hensiktsmessig slik jeg ser det, da holdningsendring i en hel befolkning, inkludert profesjonsutøvere, vil kreve omforming av den politikken som føres i Norge i dag.

1.4 Oppgavens oppbygging

Denne oppgaven er inndelt i seks kapitler. I første kapittel har jeg beskrevet situasjonen rundt dagens helse – og omsorgstjenester som fungerer både som inspirasjon til å skrive en oppgave om endring og som en innledende kontekst. Jeg har videre redegjort for bakgrunnen for valg av tema og problemstilling, samt introdusert Laclau og Mouffe`s diskursbegrep. Forholdene i dagens helse – og omsorgstjenester får sterk kritikk, noe som gjør det naturlig å bruke den teoretiske tilnærmingen til Laclau og Mouffe`s diskursteori som primærbakteppe teoretisk. Jeg har avsluttet kapitlet med en kort beskrivelse av den norske velferdsmodellen og laget et lite avsnitt for begrepsavklaringer.

Kapittel to inneholder først en kort forklaring av hva teori som etterfølges av en beskrivelse av sosialt arbeid. Dette følges videre av hva sosial endring kan innebære, endring i det sosiale felt og endring i det sosiale felt ved bruk av forebyggende tiltak. Det vitenskapelige ståstedet samt sosialkonstruksjonisme blir så beskrevet etterfulgt av kritisk refleksjon og

refleksivitet. Jeg avslutter kapittelet med en kort beskrivelse av diskurs og diskursanalyse og en redegjørelse for Laclau og Mouffe og deres sentrale analytiske begreper.

I kapittel tre redegjør jeg for forskningsprosessen ved å forklare hvert steg for seg. Gjennomgang av forskningsprosessen inneholder beskrivelse av metode, intervjuform, intervjuene, utvalget, intervjuguide, transkriberingen, validiteten, reliabiliteten og til slutt refleksjon over de etiske problemstillingene jeg har vært i kontakt med underveis.

Kapittel fire inneholder en definisjon av analyse og beskrivelse av analyseprosessen, analyse, tolkning og drøfting av funn. Drøftingen av analysen er delt opp i tre deler, som forklares underveis. Til slutt i fjerde kapittel viser jeg antagelser av tatt-for-gitte beskrivelser.

I kapittel fem er det tre betraktninger av funnene fra kapittel fire og en kort avsluttende tekst.

Kapittel seks inneholder litteraturliste og vedlegg som godkjenning fra NSD, informasjonsskriv og samtykke og intervjuguide.

1.5 Den norske velferdsmodellen

Det er sosialdemokratiske verdier som er toneangivende for politikken i Norge. Politikken inneholder sosialistiske idealer som likhet, rettferdighet, solidaritet og frihet (Esping-Andersen, 1989, s.25 -26). Velferdsstaten er bygget opp etter et grunnleggende prinsipp som kalles universelle velferdsytelser, som innebærer at alle som innehar norsk statsborgerskap, har like rettigheter til ytelse fra staten.

«Begrepet universalisme betegner det generelle, det som angår alt av en spesiell art, eller helhet» (Kildal & Kuhnle, 2005, s.13).

De sosialdemokratiske verdiene er fundamentet i norsk politikk, spesielt i Arbeiderpartiet. De påvirker i stor grad profesjonen sosialt arbeid. Motsatsen i Norge er den konservative høyresiden av politikken, som knyttes til opprettholdelse av det som allerede er. Politikken vektlegger tradisjonelle verdier, sosiale normer og offentlig moral. Denne moralen setter det kollektive framfor det individuelle. Partiet Høyre, men spesielt i religiøse partier, vektlegger fellesskapets forpliktelser foran individets frihet (Ellingsæter, 2018) s. 247).

De sosialdemokratiske verdiene har sitt opphav fra tenkningen til Karl Marx. Ifølge hans tenkning er det forutbestemt av samfunnsklassen man tilhører, om man kan oppnå hegemonisk dominans (Thoresen, 2022). Laclau og Mouffe er ikke enig, de hevder at diskursive kamper styres av befolkningens vilje gjennom populisme og er konstituerende (Järvinen & Mik-Meyer, 2017. s, 346). Med andre ord er de ikke enige i at hegemonisk dominans styres av klassesystemet.

1.6. Begrepsavklaringer:

Intervjusubjekter:

For å få tak i kunnskapen som produseres i intervjuene, velger jeg å betrakte informantene som intervjusubjekter og som «forfattede forfattere». Informantene betraktes som subjekter fordi de samtidig som de forfatter sin opplevelse av temaet i oppgaven, betraktes som influert av tidligere erfaringer både privat, profesjonelt og av sin utdanning. Begrepet «subjekt» indikerer at mennesker er påvirket av idelogier, maktrelasjoner, oppfatninger og diskurser som farger og avgjør deres handlingsvalg (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Intervjusubjektene benevnes etter stillingstittel og fylke de arbeider i videre i oppgaven.

Kapittel 2 Teori

2.0 Intro til kapittelet

I dette kapittelet skal jeg beskrive teori, sosialt arbeid og redegjøre for hvordan profesjonen eksempelvis kan tilnærme seg endringsarbeid og bruk av mulige politiske forebyggende tiltak. Dette etterfølges av de vitenskapeteoretisk ståsted, sosialkonstruksjonisme, kritisk refleksjon og refleksivitet. Til slutt beskrives diskurs og diskursanalyse samt den politiske diskursteorien til Laclau og Mouffe.

2.1 Definisjon av teori

For å si det enkelt er teori en forenkling av virkeligheten. Ordet har sin opprinnelse fra det greske ordet «theoreo», som betyr jeg ser på og observerer. Når man teoretiserer, leter man etter mønster i et kaotisk landskap og forsøker å forenkle detaljene. Gjennom forenkling, skreller man bort unødig informasjon og tilegner seg ny kunnskap, slik at man kan opparbeide seg ny forståelse av landskapet og dette blir en ny teori i praksis (Aadland, 2011,

s. 48). Teori blir slik et sett med antagelser om et fenomen, og i denne oppgaven er dette fenomenet endring i sosialt arbeid. Et fenomen kan beskrives som en fellesnevner for alt vi har tanker og erfaringer om (Johannesen et al., 2018, s. 29).

Ved å bruke teori og stille forskningsspørsmål vil det forhåpentligvis forme seg noen oppdagelser angående endring. Man bruker teori for å besvare og begrunne spørsmål, for å kunne bli gode oppdagere (Johannssen et al., s, 34 – 36).

2.2 Sosialt arbeid som tilnærming og etikk

Sosialt arbeid som tilnærming praktiseres når man har til hensikt å hjelpe mennesker med å løse sine sosiale problemer. En sosialarbeider arbeider for å bedre folks velferd gjennom myndiggjøring, frigjøring og sosial endring (Levin, 2021, s. 14).

«Ordet sosial betyr at problemene har oppstått og er definert som sosiale problemer innenfor rammene av gitte samfunn og innenfor sosiale mønstre» (Levin, 2004, s.17).

Sosialt arbeid handler altså i utgangspunktet om sosial endring, og sosialarbeideren har det som profesjon å tilegne seg kunnskap om de sosiale mønstrene i samfunnet. Ut fra denne kunnskapen ser sosialarbeideren på om rammevilkårene bør endres, eller om det er holdninger i det sosiale mønsteret som bør korrigeres. Utførelsen av sosialt arbeid beveger seg stort sett i forskjellige spenningsfelt, og disse forklares nærmere litt senere.

I arbeid med grupper som har sammensatte behov understrekes sosialarbeiderens rolle i grunnlagsdokumentet til fellesorganisasjonen FO. Dette grunnlagsdokumentet beskriver overordnede verdier for sosionomer, vernepleiere, barnevernspedagoger og velferdsvitere. Det kalles yrkesetisk grunnlagsdokument og er basert på demokratiske verdier og humanistisk menneskesyn. Profesjonens yrkesutøvere har som samfunnsoppdrag å bistå mennesker som har behov for hjelp. Gjennom arbeidet vil man som sosialarbeider bli kjent med forhold som bidrar til å skape og opprettholde utfordringer for grupper eller enkeltmennesker. Profesjonen har et moralsk ansvar om å videreformidle disse forhold, slik at de blir bevisstgjort og gjort kjent (FO, 2011, s.3). Siden kompetansen og kunnskapsnivået i forhold i endringsarbeid blir meldt å være lav i NOU-rapporten 2023, er det nærliggende å tenke at kunnskap og bevisstgjøring om endring står på dagsorden.

Et humanistisk menneskesyn fremhever den enkeltes selvstendighet, ukrenkelighet og menneskeverd, og setter mennesket i sentrum. Menneskesynet baserer seg på erfaring, medmenneskelighet, fornuft og empati samt at det ser mennesket som kritisk og rasjonelt fritt tenkende (Human, 2015). Det humanistiske menneskesyn beskrives også i FN's menneskerettserklæring:

«Alle mennesker er født frie og like i verdighet og rettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd» (FN, artikkel 1, 1948).

Ifølge Levin handler sosialt arbeid i prinsippet om «å starte der klienten er», for å sette seg inn i dets behov og nettverk, og gjennom dette se etter et konstruktivt utfall av situasjonen. Verden oppfattes litt ulikt av alle individene som ser den, og uansett hvor mye man forsøker vil det være umulig å sette seg helt inn i en annens situasjon. Allikevel er dette det viktigste ved sosialt arbeid, å forsøke å forstå den andres situasjon og utgangspunkt. (Levin, 2021, s.99). Når det gjelder å assistere noen i en endringsprosess, er det slik viktig å ha nok kunnskap om hvordan arbeide seg frem til et fruktbart resultat for den man skal hjelpe.

Sosialt arbeid preges av tre ulike spenningsfelt. Spenningsfeltene er mellom individ og samfunn, teori og praksis og hjelp og kontroll. Spenningsfeltet mellom individ og samfunn uttrykkes ofte gjennom «*personen i dens kontekst*» eller «*klienten i situasjonen*». Begge inkluderes i sosialt arbeid, da det handler om å både fange opp hvert enkelt individ og gruppe, samtidig som man tar med forholdet gruppen har til samfunnet. Sosialarbeideren ser etter om det skapes avmakts forhold mellom individ og samfunn og forsøker å skape en konstruktiv endring i forhold til dette (Levin, 2021, s.43 – 78).

Slik det rapporteres om både i media og i NOU – rapporten, finnes det forhold som skaper avmakt for enkeltindivider og grupper som har behov for omsorg, og hvert enkelt individ bør sees i forhold til det samfunnet hen lever i.

Både teori og praksis er nødvendig i sosialt arbeid. Gjennom studier lærer man teori, mens i praktisk arbeid ser man hvordan teorien utspiller seg i livet (Levin, 2021, s. 55-57). For en sosialarbeider å kunne assistere i en endringsprosess, enten den er i forhold til et enkelt individ eller på organisatorisk nivå, må teorien være integrert i sosialarbeideren. Deretter gjør hen sine erfaringer og sammenligner disse med andres erfaringen og fenomener i

samfunnet. Dette for å se hva som er den hensiktsmessige måten å gå frem på i hvert enkelt tilfelle.

Det siste spenningsfeltet som nevnes ligger mellom hjelp og kontroll, og skillet i dette spenningsfeltet er subtilt. Det ligger et kontrollaspekt i sosialarbeiderens rolle fordi hen skal samtidig forholde seg til retningslinjer og lovverk i utførelsen av hjelpen som skal gis (Levin, 2021, s. 75-76). Dersom det er nødvendig, kan pendelen i ytterste konsekvens lande på at sosialarbeideren må ta kontroll over deler av situasjonen til en klient. Vi snakker da om at klientens spillerom blir begrenset, og at en endring mer eller mindre tvinges frem. Eksempler på dette kan være tvangs behandling enten i forhold til rus, psykiatri eller demens.

Da sosialarbeidere stort sett arbeider i og gjennom relasjoner, er relasjonskompetanse et viktig verktøy i sosialt arbeid. Redskapet for tolkning sies å være relasjonene i sosialt arbeid, og sosialarbeideren forstår mennesket i lys av dets relasjoner. (Levin, s. 86).

Etikk

Etikk i sosialt arbeid handler mye om møtet med mennesket slik det er forklart av Irene Levin ovenfor. (Martinsen, 1990), uttrykker;

«Jeg kan ikke handle omsorgsfullt dersom jeg ikke har forståelse av den andres situasjon»
(Aadland, 2011 s 205).

Omsorg forutsetter at sosialarbeideren har en utviklet forforståelse av andres situasjon. Dersom man forenkler og ikke tar hensyn til motsetningene som oppstår i møtet med en klient, vil man ikke få med nødvendig faglighet i sitt perspektiv (Aadland, 2011, s. 205). Dette innebærer at om sosialarbeideren ikke reflekterer over sin forforståelse av en situasjon, vil deres egen virkelighet bli førende i møtet med klienten. Et slikt utgangspunkt kan medføre at endringen klienten gjør er i tråd med sosialarbeiderens behov og ønsker, men ikke dens egne. Jeg pleier å kalle dette en følgefeil. Slik jeg anser det, kan en slik følgefeil medføre at klienten internaliserer sosialarbeiderens virkelighetsoppfattelse, uten å ta hensyn til sin egen. Dette kan medføre at de får en opplevelse av å ha gjort en endring i sitt liv, men når klienten skal leve sitt eget liv uten sosialarbeideren, skjønner de ikke hva som har skjedd og

endringen blir derfor kort og illusorisk. Bruker man feil formel i matematikken, blir resultatet også feil, selv om utregningen var riktig. Jurgen Løgstrup sier noe lignende;

«Den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten å holde noe av dette menneskets liv i sine hender» (Løgstrup, 2010, s.25).

Løgstrup linker denne allmenne begrunnelsen til at vi er alle prisgitte hverandres holdninger og adferd i møtet mellom oss mennesker. Man kan ikke la vær å forholde seg til dette prinsippet, men anerkjenne at noen reaksjoner mennesket kan få reaksjoner på hverandre og dette må ikke undertrykkes (Løgstrup, 2010, s. 25). Dette understreker, hvor viktig verdibevisthet er i sosialt arbeid når man tilnærmer seg endringsarbeid. En grunnleggende god holdning vil kunne være utslagsgivende for å skape trygghet i en relasjon, som er forutsetningen for å lykkes med endringsarbeid.

Flere etiske betraktninger blir beskrevet i metodekapittelet.

2.3 Hva er sosial endring?

Som nevnt innledningsvis i forklaringen av hva sosialt arbeid innebærer, handler det mye om å arbeide med sosial endring.

«Begrepet sosial endring brukes ofte for å referere til behovet for endring i en sosial struktur, som blant annet kan innebære endring i verdier, hierarkier eller lover» (About meaning, u.å).

I denne oppgaven er oppmerksomheten rundt sosial endring. Man kan si at sosial endring innebærer at befolkningen går fra en tilstand av forventninger til helsetjenestene til en annen og forandrer sitt tanke sett og sin adferd i forhold til den nye tilstanden.

NOU – rapporten 2023 ser det som nødvendig med endring i holdningene i den sosiale strukturen angående forventningene til helse – og - omsorgstjenestene som leveres av det offentlige. Holdningene som er førende for tankene og handlingene om hvordan yrkesutøvere tilnærmer seg endringsarbeid, bør slik jeg forstår det, også endres. Hvordan dette skal gjøres samtidig som de sosialdemokratiske verdiene og den universelle - velferdsmodellen skal opprettholdes, blir spennende å se.

2.4 Endringsarbeid i sosialt arbeid

Endring i sosialt arbeid handler om å sette seg inn i den sosiale virkeligheten i et samfunn samtidig som man gjør en sympatisk introspeksjon. Ved å se samfunnet som et sosialt objekt tilknyttes sosialt arbeid til symbolsk interaksjonisme (Levin & Trost, 2005, s. 163 - 164). Innen symbolsk interaksjonisme hevdes mennesket å være symbolfortolkende. Å se samfunnet som et sosialt objekt kan for eksempel innebære at man observerer hele samfunnet som en organisme og ser på hvordan forskjellige samfunnsfenomen utspiller seg i forhold til tiltakene som settes inn. Begrepet symbolsk interaksjonisme er utviklet fra tenkningen til Herbert Blumer (1900-1987). I kraft av å være symbolfortolkende, har mennesket utviklet et refleksivt og meningsfullt forhold til tilværelsen (Aakvaag, 2008, s.66).

Endringsarbeid skjer innenfor bestemte diskurser og som nevnt innledningsvis, er sosialt arbeid et fagområde som har til hensikt å hjelpe mennesker med å forholde seg til sine sosiale utfordringer.

«Ordet sosial betyr at problemene har oppstått og er definert som sosiale problemer innenfor rammene av gitte samfunn og innenfor sosiale mønstre» (Levin 2021, s. 47).

Levin beskriver at en sosialarbeider skal arbeide med å bedre folks velferd ved å hjelpe til med frigjøring, myndiggjøring og sosial endring (Levin, 2021, s.14). Dette kan gjenkjennes i det yrkesetiske grunnlagsdokument, som beskriver de samme verdiene i møtet med mennesket.

«Profesjonsutøvelsen til barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere er basert på humanistiske og demokratiske verdier. Profesjonsutøverne har som sitt samfunnsoppdrag å bistå mennesker som har behov for hjelp, for å sikre menneskeverdige levekår og livskvalitet. Solidaritet med utsatte grupper, kamp mot fattigdom og arbeid for sosial rettferdighet og sosial endring er derfor sentralt i profesjonsgruppens virksomhet» (FO, 2019, s. 3)

Det er svært mange forskjellige mennesker som bruker tjenester fra det offentlige av nesten like mange forskjellige grunner. Gjennom sosialarbeiderutdannelsen opparbeider man seg

mye generell kompetanse for å skulle kunne tiltre en stilling i det offentlige primært. Denne generelle kunnskapen skal brukes til å assistere andre og forvalte velferdsstatens struktur.

Endringsaspektet er viktig i symbolsk interaksjonisme, hvor det hevdes at sympatisk introspeksjon legger til rette for godt endringsarbeid (Levin & Trost, 2005, s. 164). Sympatisk introspeksjon betyr empatisering og symbolsk interaksjonisme er et utgangspunkt for å forstå og analysere sosiale virkeligheter (Levin & Trost, 2005, s. 10). Innen symbolsk interaksjonisme bør en sosialarbeider tilnærme seg endring på en spesifikk måte, for å oppnå resultater.

«Terapeuter benytter endringer i definisjonen av situasjonen bevisst i behandling av klienter. Mange kjenner til eksempelet med et halvfullt glass med vann som samtidig er halvtomt» (Levin & Trost, 2005, s. 13).

Endring av narrativ i den situasjonen man står i, viser hvordan en sosialarbeider kan tilnærme seg sine klienter. Man endrer for eksempel narrative om å se glasset som halvtomt til å se det som halvfullt. Et annet perspektiv som er med på å forme symbolsk interaksjonisme er Thomas – teoremet:

«Hvis menneskene definerer eller oppfatter situasjonen som virkelig, er den også virkelig i sine konsekvenser» (Jenssen, Kjørstad, Seim, Tufte, 2021, s., s, 252).

Dette teoremet er et viktig bidrag til den konstruksjonistisk tenkemåte generelt, som er den paraplyen symbolsk interaksjonisme ligger under. I overført betydning ser befolkningen omsorgstjenestene som et halvtomt glass med vann, som vist i media. Det stilles krav om mer ressurser og mer personal, for å kunne imøtekomme behovene folk har. Thomas – teoremet forklarer at dersom befolkningen anser glasset som halvtomt, blir det også halvtomt i sin konsekvens. Ved at befolkningen endrer oppfattelsen av glasset til halvfullt, vil det oppstå holdningsendring og endre forventningene til helse og omsorgstjenestene, slik jeg forstår det.

2.5 Endring i det sosiale felt ved bruk av forebyggende tiltak

Forventninger til helsetjenestene i en befolkning er formet over lang tid, og kan slik sies å være et konstruert sosialt mønster. Etter et sosialkonstruksjonistisk syn, kan et slikt mønster endres på samme måte som det ble til, men det er nærliggende å tenke at dette vil ta like lang tid som det har tatt å konstruere det eksisterende.

Å endre perspektiv og kompetanse til det bedre i hele det sosiale felt, er nok en langsommelig og krevende prosess. I boken til Helland og Øia beskrives forskjellige sosialpolitiske strategier som kan brukes for å endre tilværelsen i et samfunn. De beskrives som ressurstilførende eller regulerende tiltak (Helland og Øia, 2006, s.15).

Ressurstilførende tiltak vil for eksempel være å gi informasjon til befolkningen eller til en yrkesgruppe om hvordan forholde seg til de utfordringene de står overfor. Denne informasjonen kan for eksempel gis gjennom subsidier som gir tilgang på kurs eller direkte støtte økonomisk til mennesker i den situasjonen de er i. Regulerende tiltak kan innebære omgjøring av lovverk og nye retningslinjer som skaper rammene sosialarbeideren arbeider innenfor i endringsprosessen (Helland og Øia, 2006, s.15).

Som vist i Nou-rapporten 2023 ser Helsepersonellutvalget det ikke mulig å gi ytterligere økonomisk støtte i form av økt omsorgspersonell. De ser det heller hensiktsmessig å få at befolkningen endrer forventningene de har til offentlige tjenester. Dette samtidig som de ønsker å øke kompetansen profesjonsutøverne i omsorgsykker har til å favne de arbeidsoppgavene de allerede er satt til å utføre. Dette innebærer at tiltakene det blir tilrettelagt for er en kombinasjon av ressurstilførende – og regulerende tiltak, i form av subsidier til videreutdanning sammen med omgjøring av lovverk og retningslinjer, i forhold til hva den Norske befolkningen kan forvente av en omsorgstjeneste.

Et eksempel på et lignende kombinert tiltak som er innført er kravet om 5 års høyere relevant utdanning for ansatte i barneverntjenesten. Det foreslås å innføre krav om barnevernfaglig eller annen relevant mastergradutdanning for ansatte og institusjonsledere innen 2031. Forslaget begrunnes med at de ansatte vil få bedre forutsetninger for å anerkjenne alvorlighetsgraden i samfunnsoppdraget og få bedre forutsetninger for å utøve barnevernfaglig skjønn (Prop. 133 L (2020-2021), s. 41-46).

Effekten på tiltaket i barnevernet, er ikke evaluert, da det ikke har hatt lang nok varighet enda.

Et ressurstilførende tiltak i form av mere utdanning til helse – og miljøpersonell, vil på sikt antagelig øke deres trivsel og mulighet til å utføre arbeidet de har på en bedre måte. Samtidig er det vist en sammenheng mellom inntekt, utdanning og helse, hvor utdannelse bidrar til bedre helse.

«Den statistiske sammenhengen mellom utdanning (særlig utdanningslengde) og helse er godt dokumentert. Den er i de fleste studier sterkere enn sammenhengen mellom inntekt og helse, og den danner en mer rettlinjet gradient» (NOU 2009:10, s. 158).

Antagelig vil høyt utdannede yrkesutøvere som opparbeider seg flere redskaper til å forstå situasjonen de arbeider i, være til større hjelp for mottakere av tjenestene som tilbys. Yrkesutøvere blir mer motstandsdyktige og kreative i forhold til de komplekse påkjenningene som et yrke innen sosialt arbeid kan føre med seg.

I den omfattende litteraturen som foreligger om hvordan og hvorfor utdanning påvirker helse, nevnes spesielt tre forklaringer. Den første er at utdanning gjør individet mer rustet psykologisk til å forholde seg til utfordringer i livet, som igjen bidrar til bedre helse. Den andre forklaringen er at utdanning påvirker individets levekår, som bidrar til et mindre helsebelastende liv. Forklaring nummer tre er at det finnes felles årsaker mellom utdanning og helse. For eksempel påvirker barndommen om man velger å studere eller ikke, som igjen påvirker hvilken jobb man får og hvor belastende den er sammen med inntektsforholdet. (NOU 2009:10 s.158).

For å forebygge eller endre en kompleks problemstilling som fremlegges i NOU-rapporten, kan det brukes tre forskjellige tilnærminger. Primær-, sekundær-, og tertiærforebygging. (Helland og Øia, 2006, s. 16). Dette er tre alternative strategier som kan brukes som politiske tiltak.

Primærforebyggende tiltak settes inn for at en utfordring ikke skal oppstå i det hele tatt og søker å treffe hele befolkningen. Tiltaket er generelt og kan komme i form av opplysninger,

holdningskampanjer og sterke offentlige oppfordringer. Dette er et generelt tiltak som ikke kan garantere at det treffer hele befolkningen (Helland og Øia, 2006, s. 16).

Et slikt tiltak kan være at politikere og media kommer med informasjon som realitets orienterer befolkningen i retningen av innholdet i NOU - rapporten, hvor personalmangel er konstatert. Et slikt primærforebyggende tiltak vil forsøke å endre hvilke holdninger og forventninger befolkningen burde ha i forhold til omsorgstjenester fram i tid. Dette for at forventningene i befolkningen skal bli i tråd med hva de offentlige tjenestene faktisk har å tilby. Det er mulig de når fram med et slikt tiltak, men slik jeg ser det, blir ikke tjenestene bedre av den grunn. Tjenestene opprettholdes på eksisterende nivå og i ytterste konsekvens skyves mere av ansvaret over i befolkningen. De svakere gruppene som behøver hjelp, blir prisgitt familie og nettverk. Dette vil kunne underbygge store forskjeller på hvor mye og hvilken hjelp de svakere gruppene i samfunnet får. De som har et godt sosialt nettverk sammen med egne økonomiske ressurser, vil kunne kjøpe tilleggstjenester fra det private.

«Tallrike studier viser at det er en sammenheng mellom inntekt og helse. Helsen i befolkningen blir gradvis bedre med økende inntekt. Det er flere årsaker til denne sammenhengen mellom inntekt og helse, som man finner i de fleste land (Mackenbach et.al. 2005)18. For det første påvirker personlig økonomi helsen mer eller mindre direkte, gjennom forskjellige former for helsefremmende forbruk. God økonomi bedrer tilgangen til for eksempel sunne boliger, rekreasjonsmuligheter, kosthold og helsetjenester». NOU 2009:10. 157).

Et sekundærforebyggende tiltak forsøker å forhindre at den eksisterende problemstillingen omsorgstjenestene står overfor videreutvikles eller forsterkes. Tiltaket rettes mot en bestemt avgrenset gruppe og kan ses som en mellomting mellom behandling og rehabilitering av enkeltindivider eller grupper. Samtidig inneholder tiltaket elementer fra primærforebyggende tenkning om å endre holdninger. Et slikt tiltak kan være at enkelte individer eller grupper mennesker får informasjon om deres situasjon og deres tilstand og oppfordres til å motta hjelp i samtalegrupper eller personlig oppfølging hos spesialister. (Helland & Øia, 2006, s. 16). For å få endring vil tiltaket både kreve høy kompetanse hos profesjonsutøverne i form av mer spesialisering, samt innebærer mye arbeid for pasienten selv. Men, det kan kanskje være en god løsning på sikt i kombinasjon med et

primærforebyggende tiltak (holdningsendring) angående hva forventes av en omsorgstjenester.

Dersom et problem er svært alvorlig og har vedvart over lengre tid, kan et tertiært forebyggende tiltak være på sin plass. Dette tiltaket har som hensikt å begrense eller reparere forhold av alvorlig karakter. Et slikt tiltak kan innebære både medisinsk og psykososialoppfølging. Det er vanskelig å konkretisere, da tiltaket grenser opp mot behandling (Helland & Øia, 2006, s. 16). Dette er et tiltak som kan brukes både på individuelt nivå og opp mot grupper av mennesker som ikke selv klarer å ivareta seg selv og sine egne behov og interesser. Tiltaket ligner veldig på det som er ønskelig fra befolkningens side, nemlig bedre medisinsk og psykososialoppfølging samt økt personell.

I NOU – rapporten ses det nødvendig å bedre den medisinske - og psykososiale oppfølgingen i form av videreutdanning til de ansatte, men ikke flere ansatte per pasient. NOU – rapporten møter slik befolkningen og yrkesutøverne på halvveien gjennom at tjenestepersonellet videreutdannes og blir bedre rustet til oppfølging av klienter.

Skillene mellom disse forebyggende tiltakene er ikke absolutte og kan overlape eller gå inn i hverandre. (Helland & Øia, s. 16). Å sette inn riktig type tiltak i forhold til utfordringen helsetjenesten står overfor, krever kløkt og inngående kunnskap i hvordan assistere til endring i praksis. Alle tiltakene er økonomisk kostbare for et samfunn og det gjelder å kunne forutse hvilket tiltak som er mest virkningsfullt og kostbarreduserende på sikt. Setter man inn feil tiltak vil det kunne fungere kontraproduktivt, da et veldig fint tiltak på papiret også kan fungere som forsterkning til klasseforskjeller i samfunnet.

Siktemålet til mange velferdstjenester er forebygging og tjenestene består av en kombinasjon av universalisme og selektivisme: Tiltak som er rettet mot hele befolkningen er som nevnt universelle, mens tiltak som rettes mot folk med ekstra stort hjelpebehov, er «proporsjonalt universalistiske». Dette innebærer at tiltaket skreddersys dersom man befinner seg i en ekstra sårbar gruppe. Eksempel er enslige forsørgere (Øverby, 2018, s. 10).

Formålet med å ha med en beskrivelse av disse forebyggende tiltakene til endring i oppgaven, er ikke nødvendigvis for å bruke disse i analysen. Heller for å vise hvilke politiske

strategier som kan brukes i forhold til resultatet av NOU-rapporten tilstandsbilde i helse og omsorgstjenestene.

2.6 Vitenskapsteoretisk ståsted og sosialkonstruksjonisme

Min valgte tilnærming i oppgaven er den politiske diskursteorien til Laclau og Mouffe som kan anses som en del av sosialkonstruksjonismen (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 15). Det blir derfor naturlig å bruke et sosialkonstruksjonistisk perspektiv for å svare på forskningsspørsmålet.

Vitenskapsteoretisk tilnærming dreier seg primært om ontologi og epistemologi, hvor ontologi handler om hva som eksisterer og hva som er virkelighet, mens epistemologi ser på hva som er kunnskap og hvordan vi tilegner oss den (Bergström & Boréus, 2012, s. 26)

Innen vitenskapsteorien befinner det seg svært ulike perspektiver om hvordan kunnskap kan oppnås. Et av disse perspektivene kalles positivismen, hvor det først og fremst er ønskelig å anvende naturvitenskapelige metoder for å komme frem til sikker kunnskap om samfunnsfenomener. I naturvitenskapen isolerer man det man ønsker å studere i et lukket system og forstyrrende elementer holdes utenfor. Ved hjelp av en hypotese kartlegges og forklares en mekanisme ved å se på årsakssammenhenger og effekter. (Jenssen et al. 2021, s. 65). Uavhengig av hvilken forsker som gjør undersøkelsen, skal resultatet bli det samme (Aadland, 2011, s. 276 – 277).

Et annet perspektiv er konstruktivismen, som beskrives av Jean Piaget, som en antagelse om at menneskets oppfattelse, ikke er naturgitt og medfødt, men konstruert av strukturen (Tetzchner, 2012, s. 48). Denne strukturen er skapt gjennom samhandling av sosiale og historiske prosesser ifølge Darin Weinberg (2008: 14), som definerer sosialkonstruksjonister på følgende vis;

«Eg definerer som sosialkonstruktivistar alle forskarar som vil vise enten at, eller akkurat korleis, visse saksforhold som andre har tatt for å vere evige og/eller uavhengige av sosial påverknad, faktisk er skapte av sosiale og historiske prosesser og/eller sosial samhandling» (Jenssen, et al. 2021, s. 229).

Min oversettelse til bokmål:

«Jeg definerer som sosialkonstruktivister alle forskere som vil vise enten at, eller akkurat hvordan, visse saksforhold som andre har tatt for å være evige og/eller uavhengige av sosial påvirkning, faktisk er skapt av sosiale og historiske prosesser og/eller sosial samhandling».

I motsetning til positivismen er dette en fortolkende tilnærming som mener at mennesker tolker og definerer virkeligheten før den gis mening (Jenssen, 2021, s. 228 – 229). Hvert enkelt menneske har sin egen virkelighetsforståelse, og teoretiske perspektiver inneholder et verdimesig standpunkt med klare mål, og det kan bestå av deler av andre teorier og fag. Det verdimesige standpunktet er avgjørende for valg av teori og påvirker igjen hvordan mennesket utfører sine handlinger (Sagvaag & Jenssen, 2000, s. 14). Dette gjelder også for anvendelsen av bruk av teori i denne oppgaven, hvor jeg har valgt ut fra teori søker etter meningsdannelse på en spesifikk måte.

Et sosialkonstruksjonistisk perspektiv kan brukes til å undersøke sosiale prosesser og legger til grunn at mennesker skaper sin verden og de omkringliggende fenomenene i den (Jenssen et al. 2021, s. 248). Det er en teori som kan brukes til å beskrive hvordan mennesker tenker (Røkenes og Hanssen, 2006). Mennesket blir i denne teorien konstruert og formet i samhandling med andre mennesker og internalisert gjennom kulturens tankemåter. Menneskelig bevissthet og handling sies å ligge i ytre livsbetingelser og ikke i hjernen eller sinnet. De sosiale, kulturelle og historiske uttrykkene for menneskets eksistens danner grunnlaget for samhandling (Tetzchner, 2012, s. 50). Dersom en holdningsendring angående omsorgstjenester fra det offentlige skal gjennomføres, må hele politikken omformes. Befolkningen må akseptere ny virkelighet og internalisere den i samhandling med andre mennesker, slik at den nye holdningen blir et dominerende innslag i samfunnskulturens tenkemåte. Internalisering skjer gjennom at ytre prosesser i samarbeid med andre blir gjort til indre retningslinjer (Tetzchner, 2012, s. 50).

Det stilles grunnleggende krav til konstruksjonistisk posisjon. Et krav er å avdekke samt å være kritisk overfor det som er tatt for gitt kunnskap. Man setter et kritisk blikk på de begrepsliggjort kategoriene verden er ordnet etter og ser at disse kategoriene er kontigente, altså mulig å endre. Et annet krav er å betrakte det vi tar for gitt som påvirket historisk og

kulturelt. Det historiske og kulturelle kunne vært annerledes. Et tredje krav er at vi må forstå den kunnskapen vi har som utøvelse av makt. I dette perspektivet ses kunnskap som produsert gjennom politisk og ideologisk tankegang (Jenssen et al. 2021, s. 257-258).

«Det viktigste er de sosiale forståelsene som omgir ulike sykdoms- og avvikstilstander. Hvilken makt til å bestemme hva som er normalt er det for eksempel som skaper vår forståelse av en adferd som et avvik som må behandles? Eller hvilken konstruksjon av det normale familielivet ligger til grunn når barnevernet overtar omsorgen for et barn. Og hvilke kjennetegn ved medisinske forklaringer er det som gjør forklaringer nyttige i det helse- og sosialfaglige arbeidet? Slike spørsmål utgjør kjernen i anvendelsen av det sosialkonstruksjonistiske perspektivet i helse- og sosialfeltet» (Jenssen et al. 2021, s. 249).

Med andre ord forsøker sosialkonstruksjonismen å forstå hva som ligger til grunn i en formening eller en handling og forutsetter at mennesket kan endre oppfattelse av en situasjon i samspill med hva de blir eksponert for av ytre faktorer i samspill med andre.

Sosialkonstruksjonismen har en dialektisk forståelse av forholdet mellom individ og samfunn, og denne forståelsen kan linkes til spenningsfeltet med samme navn i sosialt arbeid. Sentrale personer innenfor sosialkonstruksjonismen, er Thomas Luckmann og Peter Berger. De forstår samspillet mellom strukturen i samfunnet og mennesket, som en kontinuerlig pendling mellom eksternalisering, internalisering og objektivisering. De hevder at samfunnet er menneskeskapt og mennesket samfunnsskapt (Røkenes og Hansen, 2006). Endring vil slik starte med at mennesker i et samfunn eksponeres for ny informasjon, internaliserer denne informasjonen dersom de godkjenner den som overbevisende, og objektiviserer det som sin nye virkelighet. Sosialt arbeid blir slik ifølge sosialkonstruksjonismen konstruert.

Innen kritisk refleksjon ser man på det som er konstruert som mulig dekonstruerbart. Videre rekonstrueres noe, for å skape en mer relevant konstruksjon av virkeligheten. Kritisk reflekterende spørsmål dekonstruerer slik den eksisterende virkelighetsoppfattelse. Innen denne tradisjonen er Jan Fook en sentral figur, og metoden hans handler om å forstå og endre hvordan man tenker og handler i praksis ved bruk av bevisstgjøring. Ved å se hva som blir tatt-for-gitt og forstå seg selv i en større sammenheng, blir kritisk refleksjon gunstig for

både sosialarbeideren og menneskene hen skal assistere (Heyerdal – Larsen et al. 2014, s. 127-129). I en endringsprosess vil kritisk refleksjon være et konstruktivt verktøy for både sosialarbeideren og klienten, da de begge blir bevisst hvordan se seg selv i en større sammenheng.

2.7 Kritisk refleksjon og refleksivitet

Når det oppstår en diskrepans mellom befolkningens forventninger av en omsorgstjeneste og hva en slik tjeneste kan tilby, kan det bli problematisk å utføre godt sosialt arbeid. Det at befolkningen forventer at det offentlige skal kunne gi en høyere grad av omsorg til de som trenger det, samtidig som det offentlige ikke ser det som mulig og innfri befolkningens krav, skaper et dilemma. Det finnes ingen objektiv beskrivelse av virkeligheten ifølge sosialkonstruksjonismen, og i et slikt tilfelle blir det særdeles viktig at en sosialarbeider tilnærmer seg kritisk reflekterende, slik jeg ser det.

Kritisk refleksjon er en postmoderne tenkemåte og en metodisk framgangsmåte for å finne fram til ny kunnskap. I en postmoderne tankegang gis rom til forskjellige perspektiv og tankesett. Man reflekterer over sine egne holdninger og handlinger, som igjen kan bidra til ny forståelse og endring av det bestående. Refleksjon og deretter konstruksjon av ny virkelighet er målet (Heyerdal – Larsen et al. 2014, s. 128).

I endringsarbeid vil eksempelvis bevisstgjøring av hva man selv har med seg i bagasjen, kunne bidra til at man ikke overfører egne overbevisninger på klienten.

Refleksjonen tar oftest utgangspunkt i fortellingene til sosialarbeiderens praksis. Hvilke teorier som anvendes inn i refleksjonen i de aktuelle situasjonene kan være forskjellige, men tar utgangspunkt i kritisk teori. Refleksjonen i seg selv behøver ikke å være kritisk, den forsøker bare å avdekke maktforhold, og hvordan makt kommer til uttrykk i en situasjon. (Jenssen et al. 2021, s 287 og 288.)

Gjennom kritisk reflekterende spørsmål som også kan ses som dekonstruksjon av eksisterende virkelighet og kunnskap, kan en sosialarbeider se bak situasjonen. Hen kan for eksempel spørre seg «*Hvordan påvirker mine tolkninger denne situasjonen? Skapes det makt eller avmakt av min tolkning?*». Ved å reflektere slik, kan en sosialarbeider inkludere og

tilegne seg ny kunnskap. I tillegg til å bruke kritisk refleksjon som framgangsmåte, kan sosialarbeideren se seg selv i et fugleperspektiv og endre standpunkt underveis. Dette kalles refleksivitet. Man ser seg selv utenfra på samme tid som man er bevisst sitt kunnskapsnivå og sin påvirkningskraft (Heyerdal – Larsen et al. 2014, s. 129). Refleksivitet blir slik en ypperlig tilnærming i en endringsprosess, da perspektivet får med seg nyanser, vanlig refleksjon nødvendigvis ikke får. Albert Einstein uttrykker;

«Vi kan ikke løse våre problemer med samme tenkemåte som vi bruker når vi lager dem».
(Thpanorama, u.å).

Perspektivet til Einstein løfter tanken til et annet nivå og gir rom for en ny forståelse. Setningen minner om refleksivitet i praksis.

2.8 Diskurs og diskursanalyse

En diskurs er det bakenforliggende og ofte tatt-for-gitte i en forståelsesform. Det handler dog ikke om en individuell forståelsesform, snarere om kollektive og delte forståelsesformer. En diskurs blir slik en kollektiv forståelsesramme. Man kan derfor si at når vi tenker, tenker vi enten innenfor eller utenfor en diskursiv ramme (Johannessen et al. 2018, s. 58). Dette kommer tydelig frem i denne oppgaven. I analysen av forskningsintervjuene ble den konservative diskurs lite konkretisert av intervjusubjektene. Det lå etter min oppfatning en tatt-for-gitt tenkning i hva den konservative diskurs inneholdt.

Det eksisterer mange forskjellige måter å tenke på, som igjen skaper forskjellige diskursive rammer. Når man tenker innenfor en diskursiv ramme, tenker man i tråd med den, mens dersom man tenker utenfor rammen, tenker man forskjellig og forstår og forklarer et fenomen på en annen måte. Det settes ulike diskursive rammer i forhold til et fenomen i forskjellige fagfelt, som for eksempel at en sosionom diskuterer fenomenet endring, vil være innenfor en annen diskursiv ramme enn en lege. Diskursene som har påvirket en sosionom gjennom utdanning og yrkeserfaring eksisterer i forskjellige diskursive rammer enn i legestudiet og medfører forskjellige handlinger (Johannessen et al. 2018, s. 58).

For å gi et eksempel på akkurat dette, ville det opplevdes rart for mange leger å ha primærfokus på psykosomatiske endringsprosesser og å se det somatiske som sekundært.

Mens, det antagelig også hadde vært merkelig om en klient kom inn på et Nav-kontor hvor konsulenten, forsøkte å ta en blodprøve. Hver profesjon er styrt av en hoved diskurs, men det er selvfølgelig mulig å være i kontakt med flere diskursive rammer på samme tid, og for at en klient skal oppleve og få riktig hjelp, er det en fordel om disse diskursene ikke kolliderer, men klarer å inkludere hverandre. Diskurser påvirker handlinger og handlinger påvirker diskurser. Måten proffesjonsutøvere tenker og handler på, får samfunnsmessige konsekvenser og dette gjør diskurser viktige (Johannessen et al. 2018, s 63). Dette er også en av hovedgrunnene til at jeg ønsker å gjøre en diskursanalytisk oppgave.

I en diskursanalyse ser man kritisk på etablerte tenke-, skrive- og talemåter i forhold til hva som er bakenforliggende for at man ser verden slik man gjør. Dette er nødvendig fordi fremstillingen av forståelsen av verden får konsekvenser for et samfunn (Johannessen et al. 2018, s 51). Språklige beskrivelser blir ikke sett på som nøytrale beskrivelser av et fenomen, men som en av mange mulige fremstillinger. Denne ikke-nøytrale beskrivelsen av et fenomen kalles en representasjon og den er ikke det samme som fenomenet, kun en beskrivelse av det (Johannessen et al. 2018, s 53). Dette innebærer at måten en lege ser på et fenomen som endring, vil primært forklares ut fra den diskursive rammen legen tilhører og det samme vil gjelde for Nav- ansatte.

Slik blir profesjonens verdier og samfunnets politikk førende for yrkesutøverens tanker og handlinger og hvordan de tilnærmer seg endringsarbeid. Disse tankene og handlingene er med på å forme opplevelsen mottakere av offentlige tjenester har. Ved å analysere hvilke politiske føringer som styrer diskursen angående endring i sosialt arbeid, vil man kunne få frem hvordan disse diskursene påvirker hverandre.

Ved å se på hvordan yrkesutøvere representerer og ser på endring, vil man kunne finne det tatt-for-gitte og bakenforliggende i hvordan de forstår fenomenet (Johannessen et al. 2018, s 57). I denne oppgaven ønsker jeg å undersøke hvordan yrkesutøvere i sosialt arbeid representerer endring muntlig. Dette fordi vår forståelse av et fenomen som endring påvirkes av hvilke representasjoner vi blir utsatt for.

2.9 Laclau og Mouffe og sentrale analytiske begreper

I 1985 formet Ernesto Laclau et kritisk prosjekt sammen med Chantal Mouffe, gjennom boken «Hegemony and socialist Strategy». Boken er en reetablering av diskursteorien som politisk teori og hegemoni kan sies å bety overherredømme (Åkerstrøm, 199, s. 87).

Teorien til Laclau og Mouffe bygges ut ifra Gramsci's teori kulturelt hegemoni, som beskriver hvordan den venstre siden i politikken kan oppnå sosial endring gjennom å konstruere sin egen hegemoniske diskurs. Teorien studerer hvordan eliter klarer å opprettholde makt, gjennom økonomiske krefter og ideologi. Aksepteres verdiene og normene til eliten av borgere som fornuftig, gjøres ideologien legitim til å forvaltes, og slik opprettholdes også diskursen (Blackburn, 2014).

Hegemoni handler i denne sammenheng om arbeiderklassens tidligere ønske om likestilles med eliten i samfunnet, som gjorde dem åpne for å bli dominert i stedet for å forbedre sine levevilkår gjennom kamp. Populisme styrket borgerskapets kulturelle hegemoni, og arbeiderklassen ble forført av deres idealer. Dette mente Gramsci var å være offer for «*falsk bevissthet*». Et tankesett som medførte at befolkning ekskluderte seg selv fra sin egen klasse gjennom å bli individualister i stedet for kollektivister. Gramsci så det slik viktig å ta opp kampen mot elitens kulturelle hegemoni (Lima, 2021).

En annen tenker som har registrert viktigheten av å ta opp kampen mot å bli offer for en falsk bevissthet i overfør betydning, er Brasilianeren Paulo Freire. Han påpeker viktigheten av at de som er undertrykte selv må skape en ny og egen virkelighet, for å ikke selv bli undertrykkere når de har kjempet seg opp av offertilværelsen (Freire, 1970, s. 26). Grunnen til at jeg nevner dette, er at Freire hevder at virkeligheten ikke er en gitt realitet, som man må godta og kun tilpasse seg. Det er en oppgave man så selvstendig som mulig tar på seg, og gjennom å være bevisst seg selv og sitt eget ansvar, kan man sammen med andre skape et konstruktivt liv (Freire, 1999, s. 12). Slik jeg forstår dette, snakker Freire om at konstruktiv endring, kun er mulig dersom mennesket ikke lar seg låse av en diskurs, men kreativt og handlende forsøker å skape en ny og mer konstruktiv forståelse sammen med andre. Det at en diskurs ikke er låst, men kan påvirkes, er som nevnt i kapittel 1, essensielt også i Laclau og Mouffe's politiske diskursteori. En diskursanalyse blir slik en politisk analyse av hvordan

kontingente saksforhold blir fastlåste, men det kunne vært fastlåst på andre måter (Åkerstrøm, 1999, s. 92).

«Et kontingent saksforhold er hverken nødvendigvis tilfelle eller nødvendigvis ikke tilfelle». (Ness, 2022).

Forklaringen på et kontingent saksforhold er hentet fra Store Norske Leksikon og beskrivelsen understøtter slik jeg forstår Laclau og Mouffe`s forståelse av at enhver diskurs kunne vært annerledes.

Diskurs består for Laclau og Mouffe som mange elementer som kjemper om å feste seg, og når en artikulasjon har oppnådd fast tilknytning til et enkelt uttrykk, blir det et moment. Kampen om herredømme eksisterer ikke lengre, og elementet har blitt akseptert som det mest dominerende moment (Mik-Meyer & Järvinen, 2017, s. 351).

For oppgaven i praksis kan dette brukes til å finne hvilke diskurs som er akseptert som mest fornuftig, og hvilken diskurs den konkurrerer med angående fenomenet endring. Jeg forklarer mer om dette i analysedelen i forhold til punktet jeg opplever at diskursene i denne oppgaven utspiller seg fra. Også kalt nodalpunkt av Laclau og Mouffe. Dette går nærmere inn på litt lengre ned.

Alle fenomener i et samfunn anses av Laclau og Mouffe å være diskursive prosesser, hvor den menneskelige identitet er et resultat av kontingente diskursive prosesser påvirket av kampen mellom diskursene. En fysisk ting tilegnes betydning av mennesket og har i seg selv ingen verdi. Uavhengig av sosiale klassifiseringsprosesser og verdi avgjøres anvendelsesområde av den førende diskurs (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 45). I overført betydning tilsier denne diskursive kampen ifølge Laclau og Mouffe, at rettigheter i et samfunn og tilnærmingen til en sosialarbeider ikke skjer automatisk, slik det hevdes i marxismen. Rettighetene og tilnærmingen formes av en kontinuerlig kamp om hegemonisk dominans (Mik-Meyer & Järvinen, 2017, s. 346).

At en diskurs anses som kontingent vil i oppgaven få betydning, fordi at selv om en diskurs er dominerende, er det ikke skrevet i stein at den består slik, da den hele tiden er under påvirkning fra andre diskurser.

Før jeg går over til å beskrive de sentrale begrepene jeg skal bruke i analysen, ser jeg det som hensiktsmessig å se litt nærmere på hva hegemoni innebærer.

Ifølge Laclau og Mouffe kjempes det til enhver tid en diskursiv kamp mellom forskjellige diskurser, om betydningsdannelse i forhold til hvordan man skal tilnærme seg for eksempel endring. Den diskursen som får festet sin virkelighetsoppfatning til temaet eller fenomenet det kjempes om, oppnår hegemoni (Jørgensen & Phillips, 1999, s.15). Kampen eller konflikten som skjer mellom to diskurser kalles innen diskursteorien for antagonisme. En slik konflikt oppstår når to forhold eller oppfattelser forhindrer hverandre gjensidig. Det behøver de i utgangspunktet ikke å gjøre, og Hobsbawms eksempel forklarer at man;

«kan være arbeider og dansk på samme tid». (Jørgensen & Phillips, 1999, s.60).

Dette innebærer at selv om man har forskjellig formening, så behøver man ikke å hindre hverandre. Slike konflikter oppløses gjennom en hegemonisk intervensjon, som innebærer at artikuleringen som brukes, gjenoppretter en ny løsning, hvor det finnes muligheter for begge diskursene i stedet for begrensninger. Når denne konflikten eventuelt oppløses, oppstår det herredømme eller hegemoni (Jørgensen & Phillips, 1999, s.60-61). Dette innebærer slik jeg forstår det, at så lenge man kan se en diskursiv kamp i forhold til hvordan tilnærme seg for eksempel endring, vil det ikke være noen av diskursene som har oppnådd et reelt hegemoni.

Laclau beskriver hegemoni slik metaforisk;

«... hegemoni, det samme som at skrive i vand. Det er noget, der er umuligt, ustabil og sårbart, men alligevel noget man til en vis grad kan opnå» (Åkerstrøm, 1999, s. 97).

Min oversettelse:

«Hegemoni, er det samme som å skrive i vann. Det er noe, som er umulig, ustabil og sårbart, men allikevel, noe man til en viss grad kan oppnå»

Dette forstår jeg som om det er nesten umulig å oppnå hegemoni for en diskurs alene i et demokrati.

Sentrale begreper i teorien til Laclau og Mouffe og analyse.

1. Den diskursanalytiske retningen til Laclau og Mouffe gir ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s. 152), få konkrete analyseredskaper og anbefaler å anvende Fairclough`s lingvistiske redskaper til å starte en diskursanalyse. På den andre siden presenterer boken *Kvalitativ analyse, syv tradisjoner*, en analyse uten dette startpunktet, og jeg velger å bruke de sentrale analysebegrepene beskrevet der i min analyse. Jeg velger dog å bruke Fairclough`s beskrivelse av tekstens implisitte antagelser i forhold til det som blir tatt-for-gitt og ikke forklares direkte av intervjusubjektene i teksten (Fairclough 2003, s. 212).

Skal man analysere tekst ved bruk av diskursteorien til Laclau og Mouffe, må man først finne dislokasjonene som er utgangspunktet for hegemoniske prosesser og hva de gjeldene diskursene kjemper om å finne et dominerende svar på (Mik-Meyer & Järvinen, 2017, s. 348).

Det oppstår en dislokasjon når et gitt forhold blir problematisert og ikke tjener til sin hensikt lengre. For eksempel kan en slik dislokasjon være en konflikt som vokser frem mellom to politiske ståsteder (Mik-Meyer & Järvinen, 2017, s. 348). En dislokasjon kan startes av to forskjellige typer konflikter og de betegnes som agonisme og antagonisme. Agonisme er en konflikt i en relasjon mellom motstandere som er enige om et sett med spilleregler i forhold til problemstillingen. Det kan for eksempel være en konflikt mellom to politiske partier som har forskjellig politisk ståsted. En antagonisme er en svært sterk konflikt i en relasjon mellom fiender, hvor diskursene utelukker hverandre (Mik-Meyer & Villadsen, 2021, s. 349 – 350). Et eksempel kan være valgkampen mellom Hillary Clinton og Donald Trump, hvor partene ikke var enige om felles spilleregler og kun diskrediterte hverandre.

2. Steg to er å undersøke hvordan de konkurrerende diskursene artikulere forholdene som er dislokerende, for så å se hvilke andre elementer som settes i relasjon til dislokasjonene (Mik-Meyer & Järvinen, 2017, s. 350). Denne artikuleringen blir satt i gang av dislokasjon og er en sammensetning av momentene som gir betydning til diskursen (Mik-Meyer & Villadsen, 2021, s. 355). For å si det med andre ord, bruker de konkurrerende diskursene forskjellig argumentasjon i konflikten, for å konstruere

en dominerende betydning ved hjelp av forskjellige elementer. I analysen og tolkningene av funn vil jeg referere til artikulasjon og re-artikulasjon, men velger å ikke bruke momenter.

3. I en analyse finner man diskursens egentlige form ved å finne nodalpunktet som konflikten artikuleres ut ifra (Mik-Meyer & Järvinen, 2017, s. 350). Hva som er toneangivende for diskursens utspring avgjør diskursens betydning og dette kalles nodalpunkt. For eksempel er nodalpunktet for sosialistisk diskurs solidaritet og likhet, mens et nodalpunkt for en konservativ diskurs kan være bevaring (Mik-Meyer & Järvinen, 2017, s. 347). Med andre ord; hvilket begrep er førende for tekstens innhold. I analysedelen av oppgaven går jeg nærmere inn på hva et nodalpunkt er.

Kapittel 3. Metode

3.0 Intro til kapittelet

I denne delen av oppgaven vil jeg beskrive forskningsprosessen ved først å forklare litt mer om den vitenskapsteoretiske tilnærmingen jeg har lagt som grunnlag for valg av metode. Jeg forklarer deretter metoden i forskningsprosjektet etterfulgt av intervjuformen. Til sist går jeg gjennom intervjuene, transkriberingen, validiteten, reliabiliteten og de etiske spørsmålene som det er viktig å stille seg i forhold til troverdigheten av forskningsprosjektet.

3.1 Beskrivelse og valg av metode

Å få frem fenomenet endrings omfang eller mengde i form av tall eller statistikk, er ikke intensjonen med denne oppgaven. Derimot meningsdimensjonen til sosialarbeidere, og slik jeg ser det, inviterer dette til bruk av en kvalitativ tilnærming (Aase og Fossåskaret, 2014, 13).

Når man bruker en metode innen samfunnsvitenskapen, bruker man et slags hjelpemiddel for å samle inn empiri, som er data om virkeligheten. Det er dog ikke så enkelt, da det eksisterer grunnleggende uenighet om virkeligheten og om hvordan samle inn empiri. Det finnes også uenighet om i hvilken grad det er mulig å samle inn kunnskap om verden, og filosofer har i flere hundre år diskutert om det ene eller det andre ståsted er riktig (Jacobsen, 2005, s. 25).

Det eksisterer to motstridende tilnærminger for å finne sikker kunnskap, den positivistiske - og den fortolkningsbaserte - tilnærming. Den positivistiske er gjeldene innen naturvitenskapen. Her handler det om å arbeide ut fra hypoteser som senere blir omgjort til generelle lover, og det kalles kvantitativ metode. Tilnærmingen, samler primært inn data fra store utvalg og gjerne i form av å sette opp en hypotese og å få svar i form av tall og statistikk (Jacobsen, 2005, s. 31). Motsatsen, den fortolkende tilnærming, som søker å studere hvordan mennesker tenker og handler og tilhører grenen samfunnsvitenskap. Den kalles kvalitativ metode (Jacobsen, 2005, s. 25 - 27).

I dette forskningsprosjektet er det ønskelig å komme frem til kunnskap om hvilken diskurs som ligger bak sosialarbeideres resonanser og mulige handlinger i sitt daglige virke i forhold til temaet endring. Dette kan gjøres ved bruk av en fortolkende tilnærming og kvalitativ metode. Det fordrer nærhet mellom meg som intervjuer og det som blir undersøkt, og jeg har i så liten grad som mulig forhåndsbestemt hva slags informasjon jeg blir sittende igjen med. Tilnærmingen blir av den grunn fleksibel, og problemstillingen kunne ofte vært endret underveis i takt med kunnskapen jeg som intervjuer opparbeidet meg, gjennom intervjuene og lesing av faglitteratur (Jacobsen, 2005, 31). Jeg har dog ikke endret på problemstillingen underveis.

Jeg som studentforsker ønsket å se informantenes perspektiv på virkeligheten nyansert, for så å forstå og analysere dette som et fenomen (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 10). Denne type tilnærming vil nødvendigvis ikke skape nye sannheter, men kanskje utvikle nye perspektiver, som igjen kan skape nye spørsmål i tilnærmingen til endring.

Ønsket var å få samlet inn individuelle erfaringer fra fagfolk som har arbeidet lenge i feltet, og som til sammen kan gi et bilde av hvordan endringsarbeid tilnærmes i praksis. Valget har av den grunn falt på kvalitativ metode som vil kunne gi et mer nyansert og bredere bilde av problemstillingen enn en kvantitativ undersøkelse ville gjort (Jacobsen, 2010, s. 88). Jeg har hatt fokus på hvordan de forskjellige informantene opplever og erfarer å kunne assistere med endring i sin arbeidshverdag.

Data som samles inn direkte fra mennesker eller grupper kalles ifølge Jacobsen primærdata. Man innhenter ny data som er skreddersydd for å belyse en problemstilling man ønsker å få

svar på, og denne type data finner man blant annet ved metoder som intervju eller observasjon (Jacobsen, 2005, s.31). I dette prosjektet har jeg sett det hensiktsmessig å gjøre intervjuer, da å observere fagfolk i deres daglige endringsarbeid antagelig ville vært for tidkrevende. Jeg har forsøkt å skreddersy spørsmålene i intervjuguiden i forhold til problemstillingen og håper det vil gi resultater.

3.2 Kvalitative forskningsintervju.

Gjennom kvalitative forskningsintervjuer ønsker jeg å få frem betydningen av informantenes erfaringer for slik å kunne forstå verden fra deres perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Gjennom å avdekke informantenes opplevelser og deres perspektiver angående endring, kan jeg ved bruk av analyse og tolkning få frem kunnskap om hvilke diskurser som er gjeldene i forhold til endring i feltet sosialt arbeid.

3.3 Valg av intervjuform - Semistrukturert intervju

Jeg valgte å benytte meg av et semi - strukturert kvalitativt forskningsintervju i oppgaven. Formålet med et kvalitativt forskningsintervju er å produsere kunnskap. Intervjuformen kan forveksles med et journalistisk intervju, som registrerer og rapporterer viktige begivenheter samt noen ganger også får terapeutiske effekter gjennom at samtale og bevissthet rundt et tema kan medføre endringer i informantens perspektiv og handlinger (Brinkmann, 2015, s. 21).

I et kvalitativt forskningsintervju ønsker intervjueren å få frem betydningen av intervjusubjektets erfaringer for slik å kunne forstå verden fra deres perspektiv (Brinkmann, 2015, s. 20). Jeg velger i oppgaven å betrakte informantene som intervjusubjekter og som «forfattede forfattere». Informantene betraktes som subjekter fordi de samtidig som de forfatter sin opplevelse av temaet i oppgaven, betraktes som influert av tidligere erfaringer både privat, profesjonelt og av sin utdanning. Begrepet «subjekt» indikerer at mennesker er påvirket av ideologier, maktrelasjoner, oppfatninger og diskurser som farger og avgjør deres handlingsvalg (Brinkmann, 2015, s. 20). Gjennom å avdekke intervjusubjektenes opplevelser og deres perspektiver angående endring, kan jeg ved bruk av analyse og tolkning få frem hvilke diskurser som er gjeldene. Jeg henviser til begrepsavklaringen i del 1.6 angående at

jeg ser informantene som intervjusubjekter og benevner dem videre i oppgaven enten som intervjusubjekt eller med stillingstittel, arbeidsfelt og fylket de kommer fra.

Semi-strukturert form i intervjuene innebærer at intervjuene til en viss grad styres av spørsmål knyttet til problemstillingen. I et semi-strukturert intervju former intervjueren en serie med spørsmål som legges til grunn for en dialog mellom intervjueren og intervjusubjektene. Disse spørsmålene er formet ut fra det temaet undersøkelsen omhandler, og intervjusubjektene svarer fritt og så utfyllende de kan (Studybud, 2021).

Dette er en intervjuform som inneholder både svakheter og styrker. Svakheter kan være at det er tidkrevende fordi man får store mengder med datamateriale og man bør derfor begrense hvor mange man skal intervju. I tillegg må intervjuer bruke en del tid på å forflytte seg fra sted til sted, da intervjuene ofte foregår forskjellige steder. Et åpent individuelt intervju er hensiktsmessig når man er interessert i hva den enkelte fagperson formener, men det kan samtidig begrense gyldigheten av forskningsprosjektet. En annen svakhet ved et slikt intervju, er at informasjonen man får blir gradvis avtakende for hvert intervju som gjennomføres, så nødvendigheten av å intervju mange informanter begrenser seg selv (Jacobsen, 2015, s. 142). Jeg har intervjuet fire sosialarbeidere.

3.4 Utvalget og utvalgets begrensninger

For å svare på problemstillingen: «*Hva kjennetegner diskursen om endringsarbeid i sosialt arbeid?*», har jeg valgt å intervju fire fagpersoner som arbeider med endringsarbeid på forskjellige måter innen sosialt arbeid. Datamaterialet som er grunnlaget empirisk i oppgaven er hentet fra primært disse intervjuene. Et enkelt intervju produserer svært mye tekst og informasjon, i dette tilfellet mellom 12 og 15 sider per intervju. For å avgrense var det faktisk greit å intervju kun fire personer.

Selve utvelgelsen kunne vært gjort på flere forskjellige måter. Blant annet kunne jeg funnet faglitteratur i sosialt arbeid angående endring. For eksempel slik som kapittelet i *Gode fagfolk vokser* av Gretha Marie Skau som heter «*Forandringens imperativ*». Jeg har i stedet valgt å oppsøke fagfolk som forhåpentligvis kan representere et mangfold i det sosialfaglige feltet. Ved å nevne prosjektet for tidligere arbeidskollegaer har jeg blitt anbefalt personer de

mener har arbeidet med endring med god kjennskap til endringsprosesser innen sosialt arbeid.

Intervjusubjektene arbeider i forskjellige grener innen sosialt arbeid og innehar forskjellige stillinger, videreutdanning og - eller master, samt at de arbeider i litt forskjellige distrikter geografisk. En begrensning ved oppgaven er at noen av informantene vet om hverandre og at det er få informanter. At Intervjusubjektene har forskjellig videreutdanning og kommer fra forskjellige distrikter, kan antagelig kompensere for noe av svakheten ved at jeg har intervjuet få intervjusubjekter. Noe av grunnen til at jeg fikk intervjuet få personer, skyldes utfordringer med å få mange nok til å ville delta i prosjektet. Jeg har sendt ut forespørsel og snakket med 9 fagpersoner, men å få booket en time på et egnet sted var utfordrende grunnet ferier og uforutsette situasjoner på arbeidsplassen hos de mulige intervjusubjektene.

3.5 Intervjuguide, intervjuer og transkribering

Før jeg startet med intervjuene utviklet jeg en intervjuguide som skulle hjelpe meg å holde en viss struktur i intervjuene. Jeg var som nevnt interessert i å få fram hva de enkelte intervjusubjektene opplevde og forment om endring. Selv om intervjuene var pre-strukturerte ønsket jeg at intervjusubjektene skulle formulere seg fritt og oppleve fri flyt.

Intervjuguiden startet formelt med hvem jeg var, spørsmål om et ønske om anonymitet for intervjusubjektene, informasjon om at det ble brukt båndopptaker og spørsmål om de var komfortable med en eventuell publisering av oppgaven. Deretter utformet jeg noen generelle spørsmål om intervjusubjektene profesjon, yrkesstatus og motivasjon til å delta i prosjektet og penslet videre inn på sentrale temaer tilknyttet problemstillingen (Jacobsen, 2005, s. 145). De generelle spørsmålene angående intervjusubjektene profesjon, yrkesstatus og motivasjon, ble brukt for å skape en profesjonell relasjon samt tilstedeværelse og bevissthet. Alle spørsmålene er vedlagt i intervjuguiden (vedlegg.3 i kap. 6.3).

Intervjuene

På grunn av at jeg er bosatt i Sør – Norge og har jeg valgt intervjusubjekter fra distriktet i og rundt Oslo. Majoriteten av intervjuene er gjort ansikt til ansikt i henholdsvis Oslo og Larvik, mens et intervju er gjort per telefon. Jeg foreslo i alle tilfellene å møte intervjusubjekt, men reisevei og anledning til å sette av et felles fysisk tidspunkt var utfordrende med den ene.

Svakheten ved å foreta et intervju per telefon, er at dette beskrives som en mer upersonlig måte å kommunisere på, og at det skapes lettere fortrolighet mellom to mennesker som sitter ansikt til ansikt. Det er også lettere å unnlate å si sannheten, når intervjuformen er mindre personlig (Jacobsen, 2015, s. 143). Det er også sannsynlig at intervjueren mister en del informasjon når hen ikke får med seg intervjusubjektets opptreden så tydelig, men samtidig er det svært kostnadsbesparende (Jacobsen, 2015, s. 144). Dette viste seg å gjelde med modifikasjoner, da dynamikken mellom meg som intervjuer og intervjusubjektet opplevdes trygg, god og informativ. Det var dog noe mer utfordrende å holde intervjusubjektet til temaet i oppgaven, enn det var under intervjuer ansikt til ansikt. Dette medførte at deler av intervjuet, ikke kunne brukes empirisk, da intervjusubjektet gav flere enkeltteksempler på situasjoner. De andre intervjuene ble avholdt på forskjellige kontorer som jeg og intervjusubjektene ble enige om kunne være egnede.

For å være forberedt og trygg i intervjusettingen gjorde jeg et prøveintervju på en tidligere medstudent fra bachelorstudiet. Hen hadde en del kjennskap til endringsprosesser og kunne både forstå og relatere til problemstillingen. Poenget med dette var å preppe meg selv, slik at jeg skulle være forberedt til de aktuelle intervjuene, og for å sjekke om det var noen spørsmål som måtte omformuleres. Etter intervjuet forsto jeg blant annet at det var lurt å sette en bokstav på hvert spørsmål, for å gjøre kategoriseringen mer oversiktlig når den tid kom.

Før jeg utførte de resterende intervjuene som skulle legge grunnlag for datamaterialet som senere skulle analyseres og drøftes, reflekterte jeg over viktigheten av å innta en lyttende og reflekterende posisjon. Jeg gikk også grundig gjennom min intervjuguide og leste teori om endringsprosesser i sosialt arbeid, slik at jeg skulle være så oppmerksom som mulig i å holde meg til temaet under selve analysen og drøftingen. Hvert enkelt intervju startet med

generelle spørsmål og gikk over i en semi-strukturert dialog mellom meg som intervjuer og intervjusubjektene. På slutten av hvert enkelt intervju kom intervjusubjektene med tilleggsinformasjon om temaet, og flere av disse ytringene bidro til bedre forståelse av hva intervjusubjektene forsøkte å kommunisere.

Etter hvert intervju reflekterte jeg over inntrykkene og dialogene fra intervjuene og så på om det var noe jeg kunne gjort bedre for å få fram potensialet i neste intervju. Et av intervjuene gikk blant annet langt over fastsatt tid. Dette forsøkte jeg inderlig å unngå senere, både fordi det ble litt utenomstakk og for å ikke få uoversiktlig datamaterialet å transkribere.

Alle intervjuene ble startet med å presisere at prosjektet skulle handle om å undersøke hva intervjusubjektene tenkte om endring og endringsprosesser på generelt grunnlag. Dette for å unngå å komme inn på sensitive temaer og informasjon. Anonymisering, taushetsplikt og retten til å trekke seg. Samtykkeskjema ble også nevnt og undertegnet.

Første del av intervjuene handlet om at intervjusubjektene introduserte seg selv, sin profesjonelle bakgrunn, sin muntlige stillingsinstruks og grunnlaget for at de ønsket å arbeide med sosialt arbeid. Dette var for å få frem hvem de forskjellige intervjusubjektenes yrkesvalg og for å forstå hvordan og i hvilken sammenheng de så endring. Men, også for å skape en lyttende posisjon for meg som intervjuer og en trygg relasjon. Selve grunnlaget for hvorfor de arbeider med sosialt arbeid, var også elementært for analysedelen. Dette kommer jeg nærmere inn på i drøftingsdelen.

Den andre delen av intervjuguiden inneholdt åpne og reflekterende spørsmål angående endring. Min forkunnskap etter 30 år i dette feltet, gjorde det lett å følge og med på intervjusubjektenes refleksjoner og svar. Utfordringen ble å ikke oppsummere for tidlig i deres refleksjoner og ikke supplere med egne ord og forståelse, men heller å gjengi hvordan jeg hadde forstått dem og spørre om dette var korrekt. Noen av intervjusubjektene hadde forberedt seg mye på forhånd, da jeg hadde sendt intervjuguiden per epost, og noen hadde ikke sett spesielt mye på den før selve intervjuet. Intervjuene opplevdes ikke å bli spesielt forskjellige av den grunn, og alle intervjuene med unntak av ett, varte i underkant av 1 time.

Intervjuguiden var som nevnt pre-justert i forhold til temaet endring og det var fascinerende å observere at i alle intervjuene kom det ekstra informasjon som var relevant for min forståelse.

Intervjuopptakene

Det er flere måter å dokumentere intervjuer på, og disse kan være videoopptak, notatskriving, bruk av hukommelsen og lydopptak (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 205). I mitt forskningsprosjekt brukte jeg lydopptak som det primære hjelpemiddelet, men også ved å selv gjøre transkripsjonen. Dette ble en repetisjon av samtalen, som igjen satte i gang hukommelsen om hvordan konteksten var i intervjuene. De fleste intervjuene ble som nevnt gjort ansikt til ansikt på en lokasjon som intervjupersonene foretrakk, og et av intervjuene ble gjort per telefon, av tidsmessige årsaker. Lyden på opptakende var gode, uten nevneverdig bakgrunnsstøy.

Transkripsjon av intervjuene

I utgangspunktet valgte jeg å transkribere ordrett fra muntlig til skriftlig, ved å skrive ned både eh, og legge inn smil og eventuelle skeptiske tonefall. Når selve transkripsjonen var gjennomført ble det tydelig at det skriftlige materialet ikke i seg selv kunne representere empirisk data, men at det var flere vurderinger som måtte tas for å konkret få frem det som ble sagt, samt å få forståelse av konteksten.

En transkripsjon er en abstrahering av en samtale over i skriftlig form, som ikke nødvendigvis direkte er konkret empirisk data. Overgangen fra talespråk til skriftspråk krever en rekke vurderinger, da man skifter fra narrative i en muntlig diskurs til narrative i en skriftlig diskurs. (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 204).

Under selve intervjuene hadde jeg en opplevelse av veldig god dynamikk med intervjusubjektene og at det var mye godt fagstoff, som kom ut av dialogene. Når intervjuene var transkriberte, var opplevelsen at jeg måtte gjøre noen grep, for å få dette stoffet frem på en konstruktiv måte.

Å transkribere er å skifte fra en form til en annen. Det skapes kunstige konstruksjoner og hybrider som ikke nødvendigvis er dekkende for den levende muntlige samtalen, man har hatt. I den hermeneutiske tradisjon heter oversettere «*traduttori traditores*», som betyr at

oversettere er forrædere (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 205). Dersom jeg skulle ha betraktet den første transkripsjonen direkte som grunnleggende empirisk data, ville jeg vært fullstendig enig i at resultatet ville blitt misvisende. Denne oppdagelsen gjorde meg klar over hvor komplekst det faktisk er å gjøre en kvalitativ undersøkelse.

Det temporale utfoldelsestempo, stemmeleie og kroppsspråk som fremtrer umiddelbart i intervjusamtaler, trer ikke frem for den som leser transkripsjonen på samme måte. Avskriften blir slik utenfor konteksten (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 2015). Overgangen fra muntlig diskurs til skriftlig, ble slik en svekkelse, men også slik jeg ser det en interessant utfordring. Jeg ble sittende igjen med flere spørsmål enn svar, men tenkte at det former seg hvis jeg følger bevisst med i prosessen.

Gjennom transkriberingen fra muntlig til skriftlig form, blir samtalen som tas opp strukturert og egnet for analyse og denne struktureringen er også starten på analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206). Jeg transkriberte som nevnt selv og dette var med på å sikre detaljer relevant for analysen, fordi det bringer en tilbake til de sosiale og emosjonelle tilstandene og bevisstheten som oppsto under intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 207).

Fra lydopptak til tekst oppstår det en rekke tolkningsmessige problemstillinger, spesielt i forhold til om man skal transkribere ordrett talespråk eller omgjøre til skriftlig stil (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 7). Mine intervjuer ble som nevnt, skrevet ordrett og ikke omgjort til skriftlig stil. Hensikten med et semi-strukturert intervju, er å få frem en konversasjon eller dialog, og jeg ønsket å være forsiktig med å legge for mye av min egen forståelse inn i datamaterialet.

«Enhver kvalitativ analyse inneholder reinskriking av observasjoner og intervjuer og man sitter igjen med rådata» (Jacobsen, 2005, s. 188).

Når reinskrikingen var utført, delte jeg rådataen opp i forskjellige kategorier med utgangspunkt i spørsmålene fra i intervjuguiden. Kategorisering er å samle data i grupper for å se etter likheter eller forskjeller. Etter hver enkelt reinskriking satte jeg igjen med en forenkling av de ellers litt kompliserte dataene i forhold til temaet endring. Jeg forsøkte så å undersøke om jeg kunne spore likhetstrekk i intervjuene i forhold til hver spesifikk innfallsvinkel (Jacobsen, 2005, s. 193).

3.6 Reliabilitet, validitet og etikk

Reliabilitet

Reliabilitet henviser til påliteligheten i resultatene i forskningsundersøkelsen og om det er mulig å generalisere funnene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 137). For å oppnå et pålitelig inntrykk av innholdet i prosjektet, har jeg blant annet forsøkt å påvirke svarene minst mulig, ved å ikke stille ledende spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). Jeg har hele tiden søkt å opprettholde en lyttende, nysgjerrig og ikke formenende tilstand og forsøkt å være nøyaktig i beskrivelsen av forskningsprosessen. Når det kommer til å oppnå samme resultat for en annen forsker, tenker jeg at et semi-strukturert intervju, med et analyseverktøy som Laclau & Mouffe, ville gjort det komplisert å gjøre helt likt. Samtidig har jeg valgt å legge en del vekt på refleksivitet og det sosialkonstruksjonistiske perspektiv.

Påliteligheten og gyldigheten avgjøres av transkripsjonens konstruksjonsmessige struktur. I forhold til samfunnsvitenskapelige intervjuer stilles det sjeldent spørsmål til transkripsjonens pålitelighet, i motsetning til i den sosiolingvistiske forskningen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 210 - 211). For å få best mulig reliabilitet har jeg hørt gjennom lydopptakene to ganger samtidig som jeg har fulgt med det skriftlige, for å se om noe var feil oppfattet fra min side. Jeg har også sett nøye på hvor jeg valgte å sette komma og punktum, da riktig bruk av disse, kan konkretisere betydningen av det som blir kommunisert av informantene.

Det at det kan bli komplisert å få et helt likt resultat dersom en annen forsker skulle gjøre samme undersøkelsen, anser jeg som en metodisk svakhet. Dette kompenseres noe gjennom at svarene til intervjusubjektene sammenfaller mye, og at de alle har noe forskjellig utdanning, stillingsinstruks og arbeidssted. Det er dog en liten ulempe at jeg har intervjuet noen gamle arbeidskollegaer, ved at de kanskje opplevde seg forpliktet til å delta eller kunne ha blitt begrenset i sine svar på grunn av relasjonen oss imellom. Dette ble slik et skjønnsmessig spørsmål for meg, da det å allerede ha opparbeidet en kollegial relasjon, kan gjøre informasjonen lettere tilgjengelig gjennom allerede skapt tillit. Noe som også var i tråd med tilbakemeldingene fra intervjusubjektene. De understreket at de følte seg komfortable og rolige og at de var overasket over at jeg som intervjuer, klarte å innta en lyttende rolle, basert på hvordan de kjenner meg fra før.

En kvalitativ tilnærming er kontekstavhengig, og resultatene vil avhenge av for eksempel relasjonen mellom intervjuer og intervjusubjekt. Noe som også gjør det vanskelig å reproducere samme resultat (Jacobsen, 2005, s. 230).

Validitet

Gjennom å stille spørsmål og bevisst gå gjennom de forskjellige stadiene i en kvalitativ forskningsprosess, så validerer man. Stadiene beskrives som tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, validering og rapportering (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 280).

I forskningsprosessen har jeg ansett valideringens syv stadier som en slags kakeoppskrift. Under hele transkriberingen har jeg etter beste evne ikke trukket fra eller lagt til noe i overgangen fra skriftlig til muntlig diskurs. Dette for å påvirke så lite som mulig med min egen forforståelse av temaet endring. Under hele forskningsprosessen har jeg hatt et ønske om å være så nøytral og objektiv som mulig, men det har vært utfordrende, da det er min egen forståelse av teorien jeg har valgt, som ligger til grunn i analysen.

Alle transkripsjoner er forskjellige skriftlige konstruksjoner, og hva som er en korrekt transskripsjon, sies umulig å besvare. I den samfunnsvitenskapelige transkriberingen blir ofte de språklige muntlige og skriftlige ulike retoriske formene oversatt, men Poland (2003) erkjenner at den kvalitative forskningens nøyaktighet skal forbedres (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 212 - 213). Dette er en av grunnene til at jeg har gått så nøye igjennom transkriberingen i denne oppgaven.

Validiteten kommer frem i oppgaven generelt gjennom at den forhåpentligvis holder en rød tråd og får frem det temaet som gjenspeiles angående endring. Spørsmålet blir om det er mulig å få frem gjeldende diskurser angående endring i sosialt arbeid gjennom å intervju sosialarbeidere?

«I det empiriske perspektivet er en metode valid om – og bare dersom – den måler hva den er tenkt til å måle i en spesifikk studie» (Boreus & Bergstrøm, 2018, s.38).

Altså kommer oppgaven fram til det den innledningsvis ønsker og jeg tenker at å intervju de som arbeider direkte med endringsprosesser i det sosiale felt, er riktig målgruppe å undersøke for å finne gjeldende diskurser.

Etikk

Ordet *etikk* betyr karakter og kommer fra det greske ordet *ethos*. Ethos ble oversatt til det latinske ordet *mores* (moral), som også betyr karakter, skikk eller vane. Det å ha en moralsk oppførsel under et forskningsprosjekt forbindes av Aristoteles med praktiske ferdigheter ved bruk av skjønn. Det handler om å erkjenne det som er viktigst i de dataene man undersøker og kalles *phronesis*. Det finnes ikke en enkel måte å utføre dette på, da det handler om intervjuforskerens praktiske ferdigheter i å forstå hva som er konkret og sårbart i gitte situasjoner (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 95).

For å imøtekomme etikk og moral sendte jeg inn prosjektet for godkjenning hos NSD – Norsk Samfunnsvitenskapelig database, før intervjuene startet. Prosjektet ble godkjent (Vedlegg 1, kap.6.1), og deretter sendte jeg forespørsel som inkluderte et informasjonsskriv, om deltakelse i forskningsprosjekt til de utvalgte informantene (Vedlegg 2, kap. 6.2).

I informasjonsskrivet ble hensikten med oppgaven beskrevet sammen med informasjon om frivillighet, anonymisering og mulighet for å kunne trekke seg som informant til enhver tid. De informantene som stilte til intervju, undertegnet en samtykkeerklæring (Vedlegg 3, kap. 6.3).

Med minnet av hvordan jeg tilnærmet meg bacheloroppgaven, forsøkte jeg å være bevisst hvilken rolle jeg som forsker inntok, før, i og etter forskningsprosjektet. Ved å følge retningslinjene fra pensum og NSD, fokuserte jeg på å innta en lyttende og så lite førende rolle overfor intervjusubjektene som mulig. Fokus på temaet i oppgaven måtte dog opprettholdes, slik at det ble mulig å få noe produktivt ut av datamaterialet. Det var også viktig for meg at ingen av intervjusubjektene følte seg forpliktet til å stille til intervju, men at de faktisk gjorde det, fordi de synes temaet endring var spennende.

Intervjuene ble som nevnt alle tatt opp på lydbånd på en mobil som inneholdt kodelås og har vært utilgjengelig for andre fram til dataene skal slettes. Datamaterialet inneholder etter min forståelse lite eller ingen sensitive opplysninger, da jeg presiserte før hvert intervju, at det var intervjusubjektene forståelse av endring på generelt grunnlag, som var interessant å få frem.

«Rapportering. Også her må konfidensialitetsprinsippet vurderes, samt spørsmål om hvilke konsekvenser den offentliggjorte rapporten har for intervjupersonene og for gruppen eller institusjonen de representerer» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97).

I forhold til rapportering av funn etter koding og analyse, har jeg vurdert å undersøke hvordan de gjeldene diskursene om endring i sosialt arbeid forholder seg til hverandre og ikke utgjør noen negativ konsekvens for de involverte. For å unngå gjenkjenning av intervjusubjektene, har jeg valgt å bruke kun stillingstittel og fylket de arbeider i, som blir nevnt i oppgaven.

3.7 Kategorisering

For å forklare kategorisering, er det hensiktsmessig å først beskrive hva en kategori er. En kategori er gruppering av ting eller noe som har like egenskaper og kategorisering blir det vi foretar oss for å plassere tingene eller noe i en kategori (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 125). Når man plasserer noe i en kategori, forenkler man ved å se likhetstrekk med det som er innenfor denne kategorien og avgrenser det fra det som er ulikt og utenfor. Disse forenklingene gjør det mulig å forholde seg til det kompliserte og kaotiske i verden eller virkeligheten (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 125 – 126).

Kategoriseringen i oppgaven er gjort ut fra spørsmålene i intervjuguiden. De fleste spørsmål der inneholder ordet endring. For å kunne bruke Laclau og Mouffe analytiske perspektiv, gjorde jeg kategoriseringen i forhold til hvilke spørsmål som kunne skape dislokasjoner i teksten.

3.8 Introduksjon av intervjusubjektene.

De fire intervjusubjektene som ble intervjuet, arbeider alle med sosialt arbeid og har mange års fartstid i profesjonen. De har også videreutdannet seg eller tatt master i sosialt arbeid. Informantene introduseres under;

Intervjusubjekt 1, har bachelor og mastergrad i sosialt arbeid.

Arbeider som miljøterapeut på et omsorgssenter innen rus og psykiatri i Oslo.

Intervjusubjekt 2, har bachelor i sosialt arbeid med videreutdanning i rus, psykiatri, behandling og psykosebehandling. Arbeider som behandler poliklinisk i Larvik, Telemark.

Intervjusubjekt 3, har bachelor i psykologi med videreutdanning i rus, psykisk helse og avhengighet, etisk refleksjon og veiledning samt bachelor i kommunikasjon. Arbeider som fagkonsulent på et omsorgssenter innen rus og psykiatri i Oslo.

Intervjusubjekt 4, har bachelor som vernepleier med videreutdannelse innen ledelse og dualproblematikk. Arbeider som fagkonsulent på en omsorgsinstitusjon i Innlandet.

Intervjusubjektene benevnes som nevnt etter stillingstittel og fylke videre i oppgaven.

Kapittel 4. Analyse

4.0 Intro til kapittelet

Dette kapitlet inneholder en definisjon av analyse og beskrivelse av analyseprosessen, analyse, tolkning og drøfting av funn. Det følger en inngående forklaring om hvordan dataene er analysert og en presentasjon av funn som også er delt opp i tre deler. Drøftingen av analysen er delt opp i tre deler, som forklares underveis. Til slutt kapittelet viser jeg antagelser av tatt-for-gitte beskrivelser.

4.1 Definisjon av analyse og beskrivelse av analyseprosessen

Hvordan analyserer man data teoretisk og hvordan har jeg gjort det?

Etter at alle intervjuene var gjennomført, transkribert og kategorisert, startet jeg med analysen. Hensikten med en analyse av data i en kvalitativ undersøkelse, er å overføre observasjonene til vitenskap. Analyse er spørsmålsdrevet hvor det letes i data for å få svar på det man lurer på (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 22) I dette tilfellet gjelder det som nevnt analyse av data fra semi-strukturerte intervjuer.

«En analyse er en spørsmålsdrevet prosess, der man leter i data etter svar på spørsmål»
(Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 22).

Det fordres å få en oversikt over dataen som er samlet inn, dele den opp i kategorier for igjen å sette dataene sammen og sammenligne. Min studie av data kalles en

innholdsanalyse, som innebærer en antagelse om at de svarene jeg fikk i intervjuene, kan reduseres til temaer eller kategorier (Jacobsen, 2005, s.193).

Med min problemstilling ønsker jeg å belyse hva som *kjennetegner diskursen om endringsarbeid i sosialt arbeid*, og det var naturlig å spørre intervjusubjektene om deres bakgrunn for å arbeide med mennesker og i hvilken grad de opplever å kunne gjøre godt sosialt arbeid. Å få svar på problemstillingen fordret gode analytiske spørsmål i tillegg til selve forskningsspørsmålet.

Det stilles to type spørsmål til dataene man har innsamlet i en analytisk prosess. Det ene er forskningsspørsmålet, som i denne oppgaven er betegnet som problemstillingen. Det andre er de analytiske spørsmålene, som er spørsmål man stiller for å kunne svare på forskningsspørsmålet (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2018, s. 24 – 25). Siden Laclau og Mouffe`teori og et sosialkonstruksjonistisk perspektiv anvendes som analyseverktøy, måtte analysespørsmålene få frem meningsdimensjonen gjennom dislokasjoner, artikulasjon og re-artikulasjon samt nodalpunkt. I den forbindelse forsøkte jeg å konstruere spørsmål som så ut til å vise fram diskurser. Det formet seg slik to analytiske spørsmål:

Analysespørsmål 1: Hvilke diskurser viser seg i teksten? Spørsmålet skaper dislokasjoner.

Analysespørsmål 2: Hva er innholdet i beskrivelsen av de forskjellige diskursene?

Spørsmålet skaper dislokasjoner.

Det var en omfattende prosess å konstruere analysespørsmål som kunne være presentable til å svare på forskningsspørsmålet. Laclau og Mouffe søker som nevnt etter dislokasjoner i tekstene de studerer, men jeg opplevde at den innledende delen av datamaterialet fra intervjuene ikke fikk fram konflikter i veldig stor grad. Dette skyldes nok spørsmålsformuleringen i intervjuguiden, men intervjuene var allerede gjennomført, og det var nok av dislokasjoner å spore i teksten generelt.

De delene av datamaterialet som ikke produserte dislokerende forhold direkte opplevdes å inneholde informasjon om grunnverdiene til intervjusubjektene, som igjen kunne være med på å beskrive hvilken politisk diskurs de var mest influert av. Av den grunn kunne jeg ikke

unnlate å inkludere innholdet, men valgte å bruke det som et utgangspunkt eller kall det en bekreftelse på informantenes verdisystem.

En annen grunn til at jeg ikke kunne utelukke de delene som ikke frambrakte en konkret dislokasjon i seg selv, var Laclau og Mouffe`s nodalpunkt. Det som er toneangivende for diskursens utspring og avgjør diskursens betydning (Järvinen & Mik-Meyer, s. 347). Dette punktet må kunne representere hele datamaterialet slik jeg ser det, og det ble av den grunn veldig store mengder tekst å nærlese, men det opplevdes som nødvendig. Jeg forklarer hvordan dette fungerte i praksis etter at analyse spørsmålene er stilt til datamaterialet.

Analyseperspektivet jeg bruker er influert av et sosialkonstruksjonistisk perspektiv og Laclau og Mouffe tilknyttet denne retningen samtidig som de tilknyttet diskursanalyse. Det finnes noen gyldne generelle retningslinjer i diskursanalyse, som for eksempel at man analyserer ut fra en kontekst. I tillegg har jeg valgt å bruke flere teorier enn Laclau og Mouffe. Det medfører at dette blir et slags multiperspektivisk arbeid. Et slikt perspektiv inneholder flere elementer som igjen vil gi mer innsikt i forhold til for eksempel endring (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 12). Med dette mener jeg at analysen blir influert av et kritisk reflekterende og et sosialkonstruksjonistisk perspektiv i tillegg til Laclau og Mouffe`s diskursanalyse.

For å få mest mulig informasjon fra de delene av teksten som ikke inneholdt dislokasjoner direkte, konstruerte jeg et tilleggsspørsmål til den innledende delen av intervjuet. Dette er analyse spørsmål 3: *Hva er bakgrunnen for å arbeide med mennesker i endring?* Spørsmålet er konstruert for å få frem grunnverdiene til intervju subjektene.

4.2 Analysens oppdeling.

Jeg har delt opp analysen i tre deler. Jeg begynner analysen med analyse spørsmål 3 som ikke oppdriver dislokasjoner direkte, men kan gi et bilde av hvilke grunnverdier intervju subjektene innehar. Videre stiller jeg analyse spørsmål 1 og 2 til teksten på samme tid. Først for å få fram hvilke diskurser som blir karakterisert av intervju subjektene, og en beskrivelse av diskursenes kjennetegn og innhold. Jeg fortsetter med å finne nodalpunktet i analysedel 3 og argumenterer videre for hvordan, samt gir en beskrivelse av tatt-for-gitte beskrivelser i intervjuene.

4.3 Drøfting av funn - grunnverdier

Analysespørsmål 3: Bakgrunn for å arbeide med mennesker og endring?: Spørsmålet fungerer som en kontekstbeskrivelse samt at det ikke skaper dislokasjoner, men får frem hvordan intervjusubjektene tenker i utgangspunktet og hvilken diskurs de tilhører primært.

Direkte sitat følger:

Miljøterapeut - Rus og psykiatri - Oslo.

«Jeg har først og fremst alltid visst at jeg vil jobbe med mennesker og ja, det gir meg motivasjon å jobbe med ulike typer mennesker i ulike typer situasjoner, hvor jeg også kan bidra med meg selv som fagperson».

Slik jeg tolker det har informantene tidlig i livet tatt et verdimesig standpunkt om å hjelpe mennesker med deres utfordringer, og dette kan gjenkjennes i sosialdemokratiske verdier som likhet, frihet og rettferdighet. Hen får motivasjon av å arbeide med ulike mennesker og et verdimesig standpunkt er avgjørende i forhold til valg av teori og handling i møtet med klienter i yrkeslivet (Sagvaag & Jensen, 2000, s. 14). Dersom miljøterapeuten har en positiv og anerkjennende holdning overfor sine klienter eller beboere, vil dette kunne skape et godt utgangspunkt for å bidra til endring på en konstruktiv måte. I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv blir mennesket konstruert og formet i samhandling med andre, og en endring skjer gjennom påvirkning fra ytre prosesser i samhandling med andre, og blir til indre retningslinjer (Tetzchner, 2012, s. 50). *Miljøterapeutens* bakgrunn for å arbeide med mennesker i endring oppleves å være i tråd med de førende retningslinjene i FO's grunnlagsdokument, som igjen er influert av den sosialdemokratiske diskurs. Diskursen inneholder som nevnt likhet, frihet og rettferdighet.

Direkte sitat følger:

Analysespørsmål 3: Bakgrunn for å arbeide med mennesker og endring?:

Behandler - poliklinisk og avrusningspost – Telemark.

«Oppvokst med en far som har jobbet med mennesker og rus og drevet en egen institusjon på en gård på landet. Måten jeg traff de som var hos Pappa på, var jo bare at det var folk som var hos Pappa, jeg stilte ikke spørsmål hvorfor de var der. Så det med rus var på en måte ikke noe, det lå ikke noe negativ moral bak relasjonen jeg fikk til de da».

I dette sitatet ser det ut til at bakgrunnen til å arbeide med mennesker i endring, er skapt i sosial samhandling gjennom oppveksten. Den sosialkonstruksjonistiske teori beskriver at menneskets bevissthet ikke ligger i hjernen eller sinnet, men formes i sosial samhandling og gjennom ytre livsbetingelser (Tetzschner, 2012, s. 50). Det å likestille de som bruker rus med seg selv, er i tråd med grunnverdiene; samme menneskeverd og rettigheter i yrkesetisk grunnlagsdokument, som er fundamentert i sosialt arbeid (Fo's, 2011, s. 4). Når man har denne grunnholdningen til andre mennesker, empatiserer man med dem. Innen symbolsk interaksjonisme legges det til rette for godt endringsarbeid gjennom sympatisk introspeksjon som betyr å empatisere. En sosialarbeider bør tilnærme seg endring på en spesifikk måte, for å oppnå resultater (Levin & Frost, 2005, s. 10). Slik jeg tolker det, blir verdiene som beskrives i yrkesetisk grunnlagsdokument en nødvendighet for å lykkes i en endringsprosess.

At behandleren ser de som bruker rus som likhetsstilte, kan gi et godt utgangspunkt for endring, gjennom sympatisk introspeksjon. Sosialt arbeid tilknyttes symbolsk interaksjonisme og endring gjennom at sosialt arbeid handler om å sette seg inn i den sosiale virkeligheten i samfunnet samtidig som man empatiserer og ser samfunnet som et sosialt objekt (Levin & Frost, s. 163-164). *Behandlerens* bakgrunn for å arbeide med mennesker og endring kan slik tilknyttes den sosialdemokratiske diskurs gjennom at verdiene er i tråd med det yrkesetiske grunnlagsdokument.

Direkte sitat følger:

Analysespørsmål 3: Bakgrunn for å arbeide med mennesker og endring?:

Fagkonsulent - Rus og psykiatri - Oslo.

«Eh, jeg har hele tiden jobbet med mennesker i krise, både når jeg jobbet og var journalist så reiste jeg rundt i krig og katastrofeområder og møtte mennesker som hadde opplevd sine verste øyeblikk. Og jeg søkte meg til på en måte til rusfeltet, fordi jeg følte jeg ville jobbe

tettere med mennesker, enn det jeg hadde gjort og at jeg hadde på en måte hadde litt erfaring med å møte mennesker i krise, og ville gjerne prøve å se om jeg kunne bidra med noe der da. Så det er jo, om mennesker har vært med i krig og katastrofer eller om de er midt i sin egen katastrofe og kaotiske liv, eh, her på institusjonen, så er det mye av det samme».

Bakgrunnen for at *fagkonsulent*en i Oslo har valgt å arbeide med mennesker i endring er litt mer subtil enn hos de andre, men intensjonen er å være til hjelp uavhengig hvilke utfordringer noen står overfor. Jeg tolker at *fagkonsulent*en har sosialistiske idealer som likhet, solidaritet, rettferdighet og frihet som presenteres i politikken på den sosialdemokratiske siden (Esping-Andersen, 1989, s.25 -26). Dette gjennom ønsket om å hjelpe andre som har det utfordrende uavhengig av hvilket samfunnslag de tilhører. Det at hen ser likhetstrekk mellom mennesker i krig og mennesker som har store utfordringer i Norge, er interessant. Gjennom sine tidligere erfaringer i samhandling med mennesker i krise, som kan beskrives som ytre livsbetingelser, opprettholder hen de samme verdiene. *Fagkonsulentens* bakgrunn for å arbeide med mennesker og endring kan slik jeg tolker det, se ut til å være tilknyttet verdiene i en sosialdemokratisk diskurs.

Direkte sitat følger:

Analysespørsmål 3: Bakgrunn for å arbeide med mennesker og endring?:

Fagkonsulent - Omsorgsinstitusjon - Innlandet.

«Jeg er jo en person som er veldig opptatt av mennesket og jeg har vokst opp her og i forbindelse med en annen institusjon. Det har nok på en måte, tror jeg kan ha bidratt med det, jeg har jo som sagt vokst opp med det. Så det har vært to institusjoner som jeg har sett på som naboer, men i det da, man har liksom mer et naboforhold. Men i det har jeg liksom, ja det har vært ønske om å kunne utgjøre en forskjell eller være med på at personer som har ulike utfordringer i livet kan få den hjelp og bistand som de har behov for».

I dette sitatet mener jeg å spore sosialdemokratiske verdier som likhet, solidaritet og rettferdighet gjennom intervjusubjektets beskrivelse av naboforhold til, og et ønske om å bistå mennesker som har behov for hjelp. Gjennom å se på de som bor på institusjon som naboer utligner mye av hierarkiet mellom hen og de hen skal hjelpe, og dette gjør det mulig å

bygge en god relasjon, som er mye av det sosialt arbeid handler om. Det er nærliggende å se dette sitatet i tråd med de overordnende verdiene som beskrives i Fo's yrkesetiske grunnlagsdokument, som er retningslinjer utarbeidet for profesjonene som arbeider med sosialt arbeid. Verdiene som beskrives i grunnlagsdokumentet er tuftet på ideologien om at mennesket er født fritt og med samme menneskeverd og rettigheter (Fo, 2011, s. 4). Dette tilsier at hen er mest influert av den sosialdemokratiske diskurs i sin tilnærming til mennesket og endring. Sosialdemokratisk diskurs inneholder sosialistiske idealer som rettferdighet, solidaritet, frihet og likhet (Esping-Andersen, 1989, s.25 -26).

I alle intervjuene med intervjusubjektene fant jeg et utgangspunkt av grunnverdiene i den sosialdemokratiske diskurs. Deres idealer slik de beskrev sin bakgrunn for å arbeide med mennesker i endringsarbeid, var sosialistiske og inneholdt verdier som likhet, frihet og solidaritet.

Videre stilte jeg de to andre analytiske spørsmålene til teksten på samme tid som jeg hadde et sosialkonstruksjonistisk perspektiv og Laclau og Mouffe briller på. Det kom frem en rekke dislokasjoner, som igjen var presentert gjennom artikulasjon, og jeg kunne også finne re-artikulasjon, altså løsninger på deres opplevde utfordringer i yrkessammenheng. Nodalpunktet ble også etter hvert tydelig og det drøfter jeg etter dislokasjoner, artikulasjon og re-artikulasjon.

4.4 Drøfting av funn - Laclau og Mouffe – dislokasjoner – artikulasjoner – re-artikulasjoner

Det datamaterialet man skal analysere representerer ifølge Laclau og Mouffe ofte dislokasjoner. Artikulasjonen som brukes i dislokasjonen er med på å forme re-artikulasjon, som igjen kan brukes til å løse problemet (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 353). Med andre ord, den hegemoniske konflikten kommer til syne i teksten og årsaksforklaringen i artikulasjonen til konflikten, kan bidra til å løse utfordringen gjennom re-artikulasjon.

Analysespørsmål 1: *Hvilke diskurser viser seg i teksten?*

Analysespørsmål 2: *Hva er innholdet i beskrivelsen av de forskjellige diskursene?*

Når disse to spørsmålene blir slått sammen til ett spørsmål, blir analysespørsmålet:

Hvilke diskurser vises i teksten og hva kjennetegner disse diskursene?

Et spørsmål jeg tenker kan svare på problemstillingen:

Hva kjennetegner diskursen om endringsarbeid i sosialt arbeid?

I tillegg til dette spørsmålet, er det nødvendig å vise konteksten til svarene fra intervjusubjektene. Konteksten blir i den forbindelse presentert over sitatene. Disse spørsmålene er hentet fra intervjuguiden. Jeg nummerer de dislokasjonene som presenteres i denne delen av oppgaven, for å gjøre det så oversiktlig som mulig for leseren.

Dislokasjon 1:

Behandler poliklinisk, Telemark.

Kontekst: *Hvordan fungerer hjelpeapparatet i forhold til endringsprosesser etter ditt syn?*

Direkte sitat følger;

«Tja, det kan være litt, også kanskje litt spesielt for mitt fagfelt. I teorien så blir vi lært opp til at, at endringsprosesser er gøy, samtidig utfordrende, at ruspasienter eller psykiatri for den slags skyld, eh, at det er veldig normalt med ambivalens. Samtidig, eh, i spesialisthelsetjenesten som jeg jobber i da, så tar vi ikke den ambivalensen helt på alvor. Vi tenker, da er ikke pasienten motivert. Det er en tanke som man lett havner på og kanskje bruker når det passer seg når noen bruker den i stedet for, man vet jo det at pasienter med ruslidelser, så er ambivalensen en så stor del og den kommer til å være det i mange år også, etter at de har vært rusfrie i mange år. Men, man tenker motivasjon, motivasjon, da er ikke motivasjonen der, hva skal vi jobbe for da? Jeg tror liksom ikke at hjelpeapparatet ser den helt. Man ser den, men man bruker motivasjonen litt til egen manglende motivasjon da, eh, bruker liksom det til egen fordel kanskje».

Analysespørsmål: *Hvilke diskurser vises i teksten og hva kjennetegner disse diskursene?*

Dislokasjonen mellom to diskurser vises her gjennom bruk av ordet *ambivalens* og diskrepansen mellom *at endring er gøy og samtidig utfordrende*. For å finne hvilke diskurser det er snakk om, ser jeg videre ned i teksten og finner ut hvordan *behandleren poliklinisk*

forklarer utfordringen. *Behandleren* poengterer nødvendigheten av egen motivasjon, for at klienten ikke skal oppleve å tvinges til en endring. Artikulasjonen *behandleren* bruker inneholder slik jeg tolker det, ett sett med verdier. Hun er opptatt av at mennesket er autonomt og vet best selv, og behøver å arbeide i sitt eget tempo. Verdiene hun her snakker ut ifra, kan ligne på verdiene som ligger til grunn i den sosialdemokratiske politikken, som etterstreber individuell trygghet, frihet og individuell autonomi. Videre viser *behandleren* bevissthet rundt avmakts forhold mellom klientene og samfunn, og forsøker å unngå at dette influerer motivasjon til endring hos klienten. Hen er her i kontakt med spenningsfeltet individ og samfunn innen sosialt arbeid. Hen ønsker å se «personen i dens kontekst», da det handler om å få med seg klientens utgangspunkt samtidig som hen får med seg hvordan samfunnet påvirker situasjonen (Levin, 2021, s.48 – 50).

Dette tolker jeg som en dislokasjon mellom sosialdemokratiske - og konservative verdier med tanke på at det er viktig for *behandleren*, at klienten ikke blir et offer for manglende perspektiv fra de profesjonsutøvere som oppleves å ikke inneha verdibevissthet i møtet med klientene. Dislokasjonen kan forklares ved at *behandleren* anser det som svært viktig at profesjonsutøvere klarer å sette sine egne begrensninger til side og ikke lar sin egen manglende motivasjon påvirke behandlingen av klienter. Her kan man se konturen av sosialdemokratiske verdier som rettferdighet og likhet, som står opp mot at det kollektive settes foran det individuelle. Videre er *behandleren poliklinisk* opptatt av å se på seg selv og andre profesjonsutøvere fra et fugleperspektiv, i forhold til hvordan de påvirker møtet med klienten. Samtidig er hen bevisst sitt kunnskapsnivå og ser etter en konstruktiv tilnærming som ikke begrenser klientens muligheter. Dette er kritisk refleksjon og refleksivitet i praksis (Heyerdal – Larsen et al. 2014, s. 128). Behandleren unngår gjennom dette å overføre sin egen manglende motivasjon over på klienten.

Måten *behandleren poliklinisk*, artikulere hjelpeapparatets kompetanse i forhold til endring, viser slik en dislokasjon mellom verdiene solidaritet og det konserverende, altså en hegemonisk kamp mellom den sosialdemokratiske og den konservative diskurs. Det er helt tydelig at de sosialdemokratiske verdiene som behandleren har tilegnet seg gjennom livet, utdanning og arbeidsliv er dominerende i behandleren, men utførelsen av arbeidet influeres ifølge beskrivelsen hens, i stor grad av den konserverende konservative

grunntanke. Slik jeg tolker dette, er det her snakk om en subtil agonistisk konflikt hvor to diskurser ikke utelukker hverandre. Diskursene er enige om at det skal gis hjelp, men kan finjusteres litt på enkelte profesjonsutøveres innfallsvinkling til endring, slik at de gjennomskuer at ambivalens hos en klient ikke nødvendigvis handler om manglende motivasjon.

Artikulasjon og re-artikulasjon 1:

Jeg opplever at måten *behandleren* artikulerer utfordringen hun ser angående manglende verdibevissthet hos enkelte profesjonsutøvere, gjør at *behandleren* praktiserer Hobsbawms eksempel, «*arbeider og dansk på samme tid*». Det er slik fult mulig at to diskurser kan eksistere på samme tid. *Behandleren* artikulerer også en løsning på utfordringen mellom de to diskursene, som kan gjenopprette en balanse slik at det kan oppstå et hegemoni for den sosialdemokratiske diskurs (Jørgensen & Phillips, 1999, s.60-61). Det at hen artikulerer, at det kan være lett å havne på en tanke som ser ambivalens i en endringsprosess som manglende motivasjon, samt at *behandleren* avslutter artikulasjonen med kanskje, ufarliggjør poenget. Artikulasjonen i korreksjonen hen gir til den konservative diskurs, blir slik nøytral og medfører at den konservative diskurs kan eksistere sammen med den sosialdemokratiske. Dette kan kalles en hegemonisk intervensjon, hvor artikulasjonen gjenoppretter en ny løsning, som her er verdibevissthet rundt ambivalensen som kan oppstå i en endringsprosess (Jørgensen & Phillips, 1999, s.60-61).

Svaret på hvilke diskurser som vises i teksten og hva som kjennetegner dem i forhold til funksjonsnivået hjelpeapparatet har i endringsprosesser, er at det er to diskurser som vises i dette avsnittet av teksten. Disse to er den sosialdemokratiske diskurs og den konservative diskurs. Kjennetegnene ved den førstnevnte er verdier som likhet, frihet og solidaritet, mens den andre inneholder verdier som ønsker å sette forpliktelsene til det kollektive foran det individuelle. Den sosialdemokratiske diskurs ønsker å være åpen for endring, mens den konservative, kanskje ikke har så tro på endring, på grunn av manglende motivasjon hos klienter, slik de ser det. Det at kampen mellom disse to diskursene utspiller seg på en subtil måte, gjør at jeg tenker at dersom sosialarbeidere blir bevisst sin egen rolle og øker kunnskapsnivået i forhold til endringsprosesser og motivasjon, er utfordringen løst. Slik det legges frem av *behandleren poliklinisk*, tolker jeg den sosialdemokratiske diskurs noe

dominerende overfor den konservative. Den sosialdemokratiske diskursen har dog ikke hegemoni, da kampen med den konservative diskurs er pågående. Nedenfor følger en annen dislokasjon jeg kunne oppdrive.

Dislokasjon 2:

Fagkonsulent, Rus og psykiatri, Oslo:

Repetisjon av samme kontekst: *Hvordan fungerer hjelpeapparatet i forhold til endringsprosesser etter ditt syn?* Direkte sitat følger;

«Ja, jeg vil jo si det at kunnskapsnivået, det er mange kunnskapsrike mennesker i velferdsetaten som jobber på institusjonene, men på grunn av rammebetingelsene som ikke er til stede da, så får ikke de utøvd den kunnskapen».

Analysespørsmål: *Hvilke diskurser vises i teksten og hva kjennetegner disse diskursene?*

Slik jeg tolker det, beskriver fagkonsulenten en betydelig dislokasjon eller kamp, mellom det verdimesige standpunkt man har som sosialarbeider og begrensede rammebetingelser. Tolkningen kan begrunnes med, at det er nærliggende å tro at fagkonsulenten innehar verdibevisthet i forhold til mennesket, når hun opplever at rammebetingelsene ikke strekker til i arbeidet med endring, samt at hun ytrer et ønske om endring i betingelsene, da hun ser de begrensende. Verdiane solidaritet og rettferdighet utfordres av at ressursregulerende forhold prioriter det kollektive foran det individuelle. Solidaritet og rettferdighet blir slik begrenset av konservative rammebetingelser. Den sosialdemokratiske og den konservative diskurs eksisterer på samme tid, men de er ikke i samsvar i forhold til arbeid med endringsprosesser.

Artikulasjon og re-artikulasjon 2:

Ifølge Laclau og Mouffe finnes ofte svarene på problemstillingen i artikulasjonen som fremstiller problemet, som igjen re-artikuleres til en del av løsningen (Mik-Meyer & Villadsen, 2021, s. 353). Artikulasjonen som brukes for å vise dislokasjonen mellom verdier og rammebetingelser, framstiller verdiane som konstruktive og rammebetingelsene som begrensende i forhold til endring. Det er nærliggende å tro at noen av de ressursene som gis

gjennom rammebetingelsene fungerer dog, så en utvidelse av ressursene artikuleres å være nødvendig, slik jeg tolker det. Løsningen på konflikten mellom verdier og rammebetingelser, er endring i rammebetingelse sosialarbeidere jobber ut ifra, slik jeg forstår *fagkonsulenten*, så vi snakker igjen om en agonistisk konflikt. Den er ikke så subtil som den nevnt i forrige dislokasjon, da *Fagkonsulenten* definerer at rammebetingelsene er begrensende.

Fagkonsulenten definerer på en måte at de konservative verdiene som ligger til grunn for rammebetingelsene, ikke lever opp til en selvfølgelig standard i kunnskapsnivået. Med dette mener jeg at *fagkonsulenten* beskriver at sosialdemokratiske verdier som verdibevissthet, må inn i rammebetingelsene. Altså løsningen på problemet er høyere verdibevissthet i rammebetingelsene, men hun gir ingen forklaring på hvordan dette skal gjøres i praksis, slik *behandleren poliklinisk* gjorde. Det ligger en slags tatt-for-gitt het i å ikke beskrive hvilke tiltak som bør inn. Altså at det er tatt-for-gitt, at alle skjønner hva det innebærer. Jeg ser derfor den agonistiske konflikten som sterkere og det foreligger ikke en hegemonisk intervensjon, som kan løse konflikten.

Svaret på hvilke diskurser som vises i dette avsnittet og hva som kjennetegner dem i forhold til funksjonsnivået hjelpeapparatet angående endringsprosesser, er nesten i samsvar med analysen av utsagnet til *behandleren poliklinisk*, verdimessig. Med dette mener jeg at *fagkonsulenten* beskriver at sosialdemokratiske verdier som verdibevissthet, må inn i rammebetingelsene. Det er dog forskjellige grad i konflikten som starter dislokasjonene, hvor den første, altså dislokasjon 1, kommer med løsningsorientert artikulering, mens i dislokasjon 2, diskrediteres den konkurrerende diskurs, som i dette tilfellet er den konservative.

En annen dislokasjon som viser seg mellom to diskurser samt at intervjusubjektet poengterer kritisk refleksjon og refleksjon som essensielt for å lykkes med endring, fremlegges under.

Dislokasjon 3:

Miljøterapeut, rus og psykiatri Oslo:

Kontekst: *Hvordan opplever du at mandat og retningslinjer i profesjonen legger til rette for å arbeide med endringsprosesser?* Direkte sitat følger;

«Jeg tenker jo at på papiret så legges det til rette for endringsarbeid. Det er jo en stor del av sosialt arbeid, enten om det er på individ eller samfunnsnivå. Å jobbe ut fra individ og nettverkssystemet rundt, og det står jo beskrevet mange steder det, i ulike, ja, enten det er fagbøker eller yrkesetisk grunnlagsdokument eller hva det måtte være. Men, jeg opplever at som sosialarbeider, så avhenger det jo mye mer av stillingsinstruks og hvor du jobber da, hva forutsetningen er der. For i utgangspunktet ja, men så kommer det jo an på arbeidssted, hvor åpne de er til å jobbe med endringsprosesser, hva slags ressurser som er tilgjengelig. Også kan det jo også være et mandat, hvor man skal jobbe ut ifra endring også kan realiteten være noe helt annet. Det er jo ikke gitt på en måte. Jeg tenker jo også, at på en institusjon, så er det så mange ting som skal fungere og at den daglige driften skal gå sin gang. Og da er det fort gjort å gå på bekostning av for eksempel endringsprosesser da. Så, det er ikke alltid det blir prioritet, så ja det kan stå så fint og flott på papiret, i mandat eller i retningslinjer, men hva virkeligheten er, er noe annet ofte ja».

Analysespørsmål: *Hvilke diskurser vises i teksten og hva kjennetegner disse diskursene?*

I dette sitatet beskriver *miljøterapeuten* det verdimesige grunnlaget for endringsarbeid i sosialt arbeid gjennom å referere til fagbøker og yrkesetisk grunnlagsdokument. Slik jeg tolker dette, indikerer det at *hen*, både har fått verdiene og kunnskapen fra studiet sosialt arbeid internalisert. I tillegg anser *miljøterapeuten* det som et godt utgangspunkt for å arbeide med endringsprosesser, slik *hen* beskriver; *at på papiret legges det til rette for endringsarbeid*. Det blir slik nærliggende å tilegne miljøterapeuten demokratiske verdier og et humanistisk menneskesyn, som kan tilknyttes den sosialdemokratiske diskurs. Men, som i likhet med med primærandelen av sitater i dette studiet, er det noe som butter. Noe, som ofte kalles manglende eller utilgjengelige ressurser. I dette sitatet kommer det frem en litt annen nyanse av akkurat denne problemstillingen. *Miljøterapeuten* skiller mellom arbeidssted og mandat. Slik jeg tolker dette, henvises det til at noen ganger er det retningslinjene og mandatet man jobber ut fra, som ikke er i samsvar med verdiene, mens andre ganger kan det være arbeidsstedet som står i veien. Det er nærliggende å tilegne det *miljøterapeuten* beskriver, angående utilstrekkelige ressurser til å utføre endringsarbeid, inn i den konservative diskurs. Jeg tolker det slik fordi, NOU-rapporten 2023 som nevnes innledningsvis også, viser knapphet på ressurser i form av personal, og at det der legges

føringer for at personalantallet skal ned eller bestå på samme nivå. Å konservere det bestående, er en verdi som tilegnes den konservative diskurs.

Dette viser igjen en subtil agonistisk konflikt, gjennom at *miljøterapeuten* ikke utelukker helt at mandat og retningslinjer i profesjonen legger til rette for å arbeide med endringsprosesser. Med subtil, mener jeg i dette tilfellet, at det virker som at *miljøterapeuten* opplever at den sosialdemokratiske og den konservative diskurs av og til er i samsvar. Av og til så er det mulig å få gjort godt endringsarbeid etter *miljøterapeutens* syn og ressursene strekker til. Det foreligger med andre ord en dislokasjon mellom den sosialdemokratiske – og den konservative diskurs. En dislokasjon som er synlig gjennom en subtil agonistisk konflikt.

Artikulasjon og re-artikulasjon 3:

Miljøterapeuten artikulerer forskjellen mellom det som er skrevet på papiret i fagbøker og yrkesetiske grunnlagsdokument og det som er mulig å få til med reduserte ressurser. Hen artikulerer videre at det i tillegg til mandat og retningslinjer, kan være begrensende forhold på arbeidsstedet, uten at hen spesifiserer hva. *Miljøterapeuten* ønsker at virkeligheten skulle vært annerledes og at gjennomføring av endringsarbeid skulle vært gjennomført slik som på papiret. Med dette tolker jeg som nevnt at miljøterapeuten opplever verdigrunnlaget i sosialt arbeid som godt og at hen skulle ønske at det samme verdigrunnlaget lå i retningslinjene og i mandatet. Dette blir så svaret på problemstillingen hen presenterer, at en verdimesig oppgradering av retningslinjene og mandatet, samt arbeidsplassen, hadde vært på sin plass. Dette ligner litt på løsningen i NOU-rapporten 2023, som vil legge inn flere ressurser i å videreutdanne profesjonsutøvere til å bli mer effektive og kompetente i sitt arbeid med mennesker (NOU 2023:4). Jeg tar det for gitt at dette også skal, gjelder de ansatte som utformer retningslinjer og mandat.

Dislokasjon 4:

Fagkonsulent, omsorgsinstitusjon, Innlandet:

Kontekst: *Hvordan fungerer hjelpeapparatet i forhold til endringsarbeid etter ditt syn?*

«Bydelsavhengig, vanskeligst når det psykosomatisk. Det økonomiske perspektivet er med på å ødelegge. Samsvar mangler, vi har fortsatt en vei å gå. Både ja og nei, jeg synes jo det er litt bydelsavhengig, vi samarbeider med bydelene først og fremst. Det synes jeg kan være utfordrende. Nærværet er ikke alltid tilstede, det handler ikke nødvendigvis om motvilje, men om tid og kapasitet og påvirke prosesser man er i. Bare det å koordinere et ansvarsgruppemøte selv med dagens teknologiske hjelpemidler kan være langt mer utfordrende en at man kan tenke at det er heldig for den man skal bistå».

Analysespørsmål: Hvilke diskurser vises i teksten og hva kjennetegner disse diskursene?

I dette sitatet beskriver *fagkonsulenten* at hjelpeapparatet fungerer for dårlig spesielt angående psykosomatisk sykdom. Det er et varierende nærvær til individet og et økonomisk perspektiv ødelegger. *Hen* anerkjenner verdiene som ligger til grunn for sosialt arbeid gjennom at *hen* opplever at det kunne vært gjort så mye mer for mennesker som sliter psykosomatisk. Dette viser et humanistisk menneskesyn, som ser alle mennesker som verdige å ha like rettigheter (FO, 2011, s. 4). Dette innebærer at jeg tolker tilknytning til den sosialdemokratiske diskurs hos *fagkonsulenten*, hvor verdier som likhet, frihet og rettferdighet (Esping-Andersen, 1989, s.25 -26). At et økonomisk perspektiv ødelegger for arbeidet i endringsprosesser, minner om mer konservative verdier. Dette tolker jeg slik fordi, det er helt naturlig at de som har en økonomisk utdanning ofte tilhører en annen diskursiv ramme enn den sosialdemokratiske. Dette gjennom at studiet de har gått, ikke har spesielt mye undervisning angående menneskesyn og verdier. På den andre siden ville det antagelig vært risikabelt å velge en med grunnutdanning i sosialt arbeid til å arbeide med økonomiske ressurser alene, da denne utdanningen, igjen tilhører en helt annen diskursiv ramme. Diskursene som har påvirket en sosionom gjennom utdanning og yrkeserfaring eksisterer i forskjellige diskursive rammer enn i legestudiet og medfører forskjellige handlinger (Johannessen et al. 2018, s. 58).

Sitatet viser slik en dislokasjon mellom den sosialdemokratiske og den konservative diskurs og konflikten forklares av *fagkonsulenten* å være ødeleggende for endringsarbeid i enkelte bydelssamarbeid. At den konservative diskurs beskrives som ødeleggende, er ganske graverende, men det justeres litt, gjennom at det er bydelsavhengig. Derfor ser jeg det som

en agonistisk konflikt og ikke som en antagonistisk. Med dette mener jeg at konflikten beskrives med sterke ord, men de to diskursene utelukker ikke hverandre.

Artikulasjon og re-artikulasjon 4:

Fagkonsulenten artikulere utfordringene i samarbeidet med hjelpeapparatet som en ekstern utfordring, altså at det mangler samsvar mellom institusjoner. *Hen* artikulere at denne eksterne utfordringen ikke gjelder samarbeidet med alt av hjelpeapparat, men det er bydelsavhengig. Problemet beskrives ikke som motvilje, men som et tids og kapasitetsspørsmål. Det er nærliggende å se en re-artikulasjon i det *fagkonsulenten* ytrer. Løsningen på den eksterne utfordringen er flere ansatte angående tids og kapasitetsspørsmålet, og verdibevisthet angående det manglende nærværet og manglende samsvaret mellom institusjonen *hen* arbeider på og enkelte bydeler. Tjenestene det her er snakk om, bare for å presisere, er at *fagkonsulenten* arbeider på en institusjon og behøver å samarbeide med forskjellige bydeler, for å gi best mulig tilbud til sine klienter.

4.5 Drøfting av funn - nodalpunkt

I en analyse hvor man bruker Laclau og Mouffe`s diskursanalyse, er det naturlig å finne et nodalpunkt. Det kan også kalles knutepunkt og det representerer diskursens egentlige form gjennom å se på hvor konflikten artikuleres ut ifra (Mik-Meyer & Villadsen, 2021, s. 350). Et nodalpunkt er det som er toneangivende for diskursens utspring. Nodalpunktet for en sosialistisk diskurs, er for eksempel likhet og solidaritet, mens i en konservativ diskurs kan det være bevaring av det det bestående (Mik-Meyer & Villadsen, 2021, s. 347). Med andre ord, hva er det de forskjellige diskursene forsøker å få knyttet sin mening til.

Det var nærliggende å tenke at nodalpunktet måtte bli endring siden alle spørsmålene i intervjuguiden inneholdt dette begrepet. Å hjelpe mennesker med endring er også en veldig stor del av sosialt arbeid. Det ville derfor ha vært godt mulig å velge endring som nodalpunkt. Det var dog ikke dette begrepet som utpekte seg etter nærlesing av alt datamaterialet.

Det foreligger ikke metodiske regler i forhold til valg av riktig nodalpunkt i et intervju. Punktet krystalliserer seg gjennom nøye lesing av teksten for å finne den artikulatiske

logikken (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 353). Gjennom grundig gjennomgang og nærlesing av hvert enkelt intervju, opplever jeg at nodalpunktet fra intervjuene er verdier.

Dette fordi intervjusubjektene hele tiden henviser til hvilke egenskaper, holdninger og verdier sosialt arbeid bør ha eller indirekte ikke ha, for å håndtere endringsprosesser. Med indirekte ikke mener jeg at intervjusubjektene i liten grad beskrev verdiene som ligger bak den konservative diskursen, disse verdiene er hentet fra faglitteratur og lagt til gjennom min tolkning av intervjusubjektenes fortellinger.

Etter nærlesing av hvert intervju satt jeg igjen med et slags ekstrakt. Med dette mener jeg at hvert intervjusubjekt opplevdes å beskrive sin tilnærming til mennesket og til endring ut fra et spesifikt punkt. Under kommer eksempler på hvordan jeg kom frem til intervjusubjektenes hovedbudskap, som ble sammenslått til et nodalpunkt. Eksempelene kommer i form av direkte sitater, som følges av en forklaring. Konteksten vises i spørsmålet som ble stilt i intervjuet.

Miljøterapeut, rus og psykiatri, Oslo: Direkte sitat;

Kontekst: Hvordan skaper du en trygg relasjon mellom deg og klienten?

«For meg har det alltid vært veldig viktig å møte alle mennesker med respekt og ha et åpent sinn på en måte. Jeg er opptatt av å bruke tid med folk, lytte til hva deres perspektiv er, hvor de kommer i fra, forstå deres ståsted, men da også tidligere erfaringer. Rett og slett lytte og ja. Så er jeg også opptatt av å by litt på meg selv, selv om man er fagperson. At man, jeg tenker at i den jobben jeg har, så jobber man såpass tett med folk, at det er viktig å vise hvem man er og hvor man kommer ifra selv som fagperson, for at det skal være åpenhet i samarbeidet da. Ikke bare forvente at beboeren selv skal være den som gir av seg selv eller drar hovedlasset på det. Så, ja rett og slett bruke tid, vise respekt, lytte, være opptatt av at beboeren selv er ekspert på eget liv. Også er jeg opptatt av også, at hvis det er noe jeg sier at jeg skal gjøre, da gjennomfører jeg det. Sånn at det er klare forventninger og at det blir en tillit da».

I intervjuet med miljøterapeuten opplevdes logikken veldig tydelig, hva er best for brukeren eller klienten. Miljøterapeuten hadde fokus på å innta en lyttende, respektfull og åpen rolle for å finne best mulig tilnærming til hvert enkelt individ. Noe som minner svært om

empatiseringen eller sympatisk introspeksjon som linker sosialt arbeid til symbolsk interaksjonisme. Sympatisk introspeksjon betyr som nevnt i teoridelen, å føle med og symbolsk interaksjonisme kan brukes som perspektiv for å forstå og analysere sosiale virkeligheter (Levin & Trost, 2005, s. 10). Gjennom sitatet over syns det også å komme frem mange verdier som for eksempel respekt, åpenhet og at mennesket er ekspert på eget liv. Dette kan gjenspeiles i de sosialdemokratiske verdiene likhet, solidaritet og rettferdighet, slik jeg tolker det. Disse verdiene er som nevnt utgangspunktet for Fo`s yrkesetiske grunnlagsdokument, hvor verdiene som ligger bak er tuftet på ideologien om at mennesket er født fritt og at alle har samme verdi og rettigheter (Fo`s, 2011, s. 4). Denne måten å tilnærme seg endringsarbeid var toneangivende for intervjuet med *miljøterapeuten*. Diskursen utspringer slik fra et humanistisk menneskesyn og sosialdemokratiske verdier. Diskursens egentlige form i forhold til endring blir slik verdiene likhet og solidaritet.

Direkte sitat fra neste intervju følger;

Kontekst: Hvordan skaper du en trygg relasjon mellom deg og klienten?

Fagkonsulent, Omsorgsinstitusjon, Innlandet:

Som du skulle skrive en journal, da tenker jeg hvordan jeg ville at det skulle sett ut. For de fleste, færreste liker når en trer seg nedover huet på dem. Det kan bli litt invaderende selv om man skal ha en hjelperrolle er det noe med å kunne skynde seg litt langsomt. På denne institusjonen er det en fordel at man kan bruke litt tid. Pusle litt puslespill, ta et slag kort, gjøre de tingene som ikke krever konstant øyekontakt. Finne en arena hvor man kan samhandle på en litt annen måte, gjerne at man kanskje fysisk gjør noe sammen. Eh, fordi at da ser man at folk slapper mere av. Det føles ikke så tilgjort eller planlagt. Eh, og det å undre, i stedet for, hvor mange søsken har du, oia du har søsken, så koselig, undre seg litt mer. Utrolig hva man kan få ut av en samtale hvis man bare undrer litt. Men det handler kanskje om at den andre føler at de blir bekreftet gjennom at man under, på en måte som gjør at dem selv kan bestemme litt tempo. Også tror jeg det at den tryggheten om at vi kan ta en kaffekopp, vi kan prate om enten fugl eller fisk, ikke noe sånt, så blir vi litt kjent».

I dette intervjuet av en *fagkonsulent*, kom menneskesyn veldig frem og hvilke verdier som bør være toneangivende, for å kunne assistere i en endringsprosess. Innholdet i intervjuet

var som skrevet ut av yrkesetisk grunnlagsdokuments retningslinjer, hvor demokratiske og humanistiske verdier blir skildret (FO, 2014, s. 3-4). Før *fagkonsulent*en skal skrive en journal forsøker *hen* å tenke hvordan *hen* selv ville blitt skrevet om for å føle seg verdig. Dette minner nesten om bibelens nestekjærlighet, men også om humanistiske verdier og nodalpunktet i dette intervjuet ble derfor verdiene solidaritet og ukrenkelighet.

Direkte sitat fra neste intervjusubjekt følger;

Fagkonsulent, rus og psykiatri, Oslo:

Kontekst: Hvordan fungerer hjelpeapparatet i forhold til endringsprosesser etter ditt syn?

«Innenfor velferdsetaten som jeg kjenner, så fungerer det ikke i det hele tatt. Fordi vi har for få ressurser. Altså mandatet vårt er å hjelpe med livsmestring uansett hvor man er hen. Her er det lov å ruse seg, det er mennesker i aktiv rus, men også mennesker som er veldig dårlig somatisk og veldig dårlig psykisk. Eh, og vi hadde trengt mange flere ansatte og mere tid hver beboer, for å klare å hjelpe dem med vårt mandat. Så eh, betingelsene er overhodet ikke til stede for noe endring som vi kan legge til rette for. Eh, hvis det skjer endring, altså positiv endring av noe slag, som har en positiv innpact på livet til de som bor her, så tror jeg det bare nesten er, eh, bare tilfeldigheter og noen ildsjeler som klarer eller som gjør jobben sin eller som går utover jobben sin. Eh, som klarer å etablere den relasjonen, eller har tid til eller har ikke så mye tid til, det er ingen som har tid til å ha den individuelle relasjonen over lengre tid. Kan ha litte granne tid også plutselig er det for mye annet å gjøre, så du får ikke fortsatt å bygge den relasjonen da. Det kan på en måte, det kan starte, så krasjer det, eh, så det er veldig vanskelig med endring, altså det er mer endring til det negative. Så det er to forskjellige ting, altså positive ting vil jeg si at hjelpeapparatet i velferdsetaten, ikke bidrar, men bidrar heller til en negativ endring, at det blir mer rus og verre psykisk helse fordi forholdene ikke ligger til rette for at vi kan hjelpe mer».

*Fagkonsulent*en forteller om en stor diskrepans mellom verdigrunnlaget og menneskesynet som ligger til grunn for sosialt arbeid og ressursene som tildeles eller ikke. Konflikten oppleves for *fagkonsulent*en så sterk, at det er nærliggende å tolke dette som en antagonistisk konflikt mellom sosialdemokratiske - og konservative verdier. De sosialdemokratiske verdiene forklares slik jeg tolker det gjennom *fagkonsulent*ens beskrivelse av at de menneskene som bor på institusjonen har lov til å ruse seg og de har

krav på å få hjelp uavhengig av hvilken livssituasjon de er i. Verdiene er ikke konkret beskrevet, men det er nærliggende å tolke utsagnene å inneha verdier som likhet og rettferdighet. De konservative verdiene kommer i mindre grad frem, det tas-for-gitt at man skjønner hva de innebærer. Avsnittet speiler slik jeg tolker det, at verdiene som *fagkonsulenten* mener bør være på plass i profesjonen blir overkjørt av en annen vektlegging på verdier. Den andre tolkes å være styrt av konservativ tenkning, som sosiale normer og offentlig moral.

Det at jeg sier at konflikten oppleves antagonistisk, kommer av frustrasjonsnivået og måten *fagkonsulenten* ordlegger seg. Det oppleves som at *hen* rett og slett beskriver sosialdemokratiske verdier nærsagt ikkeeksisterende i utførelsen av arbeidet angående endring. Den konservative diskurs beskrives å ikke inkludere sosialdemokratisk tolkning av verdier overfor mennesket. Nodalpunktet i intervjuet med *fagkonsulenten*, ble verdier. Det foregår en kamp mellom to diskurser, om hvilke verdier som skal være toneangivende for profesjonens tilnærming til endringsarbeid.

Sitat fra siste intervjusubjekt følger;

Behandler poliklinisk, Telemark

Kontekst: Hvordan opplever du at mandat og retningslinjer i profesjonen legger til rette for å arbeide med endringsprosesser?

«Det er vanskelig spørsmål. Jeg satt liksom hjemme og prøvde å svare på det, men fikk det liksom ikke helt til. Det følges som, en sosialarbeider da og med utdanningen jeg har, så er det visse verdier knyttet til den profesjonen, som legger godt til rette med å jobbe med endring og selve utdanningen og, veldig god i forhold til akkurat det der. Det er det på en måte ikke noe å si på, men kanskje systemet vi jobber i, legger litt større begrensninger».

Systemets verdier blir ikke nevnt, men tatt-for-gitt at alle vet hva er. Det er nærliggende å tolke at behandleren kommuniserer at systemet har et annet verdigrunnlag enn de førende verdiene som ligger til grunn for sosialt arbeid. Dette tolker jeg derfor som en dislokasjon, altså en kamp mellom to diskurser om å få tilegnet endring sin egen forståelse av verdier. Jeg ser dette som en subtil konflikt, fordi behandleren ikke definerer konflikten helt konkret.

Ordvalget hen bruker, ved å legge inn at *kanskje* systemet begrenser, ufarliggjør uttalelsen og gir fortsatt rom for at den andre diskursen eller systemet, kan motargumentere. Det er altså rom for to diskurser og ingen av de utelukker hverandre, og slik blir det en agonistisk konflikt. De konkurrerende diskursene er uenige om hvor mye man skal hjelpe mennesker i endring, men ikke om at man skal hjelpe (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 351).

I og med at *behandleren* refererer til verdiene som ligger som grunnlag for sosialt arbeid, tolker jeg den ene konkurrerende diskursen til å være sosialdemokratisk. På grunn av at den konservative diskurs ofte forsøker å sette det kollektive foran det individuelle, samt å opprettholde det bestående, blir dette den andre diskursen. Det er altså en dislokasjon mellom den sosialdemokratiske – og den konservative diskurs *behandleren* beskriver, og konflikten utspiller seg i forhold til hvilke verdier som ønskes førende for profesjonsutøvelsen i forhold til mandat og retningslinjer i en endringsprosess. Slik blir nodalpunktet verdier.

Som vist overfor ble ekstraktet fra intervjuet med *miljøterapeuten i Oslo*, empatisering og humanistisk menneskesyn og etter intervjuet med *fagkonsulenten i Innlandet*, humanistiske verdier som solidaritet og ukrenkelighet. Etter intervjuet med *fagkonsulenten i Oslo* var ekstraktet diskrepansen mellom faglige verdier og manglende ressurser og med *behandleren poliklinisk i Telemark*, grunnleggende sosialdemokratiske verdier. Alle intervjuene kunne slik linkes til verdier, og hvilke verdier intervjusubjektene anså som elementære for å kunne assistere konstruktivt i en endringsprosess. Slik jeg tolker det, foregår det en kamp mellom to diskurser om å dominere hvilke verdier som skal være dominerende i en endringsprosess. Nodalpunktet ble derfor verdi.

4.6 Antagelser av tatt-for-gitte beskrivelser.

I intervjuene om endringsarbeid i sosialt arbeid oppsto det en rekke implisitte forforståelser som ikke er kommunisert av intervjusubjektene direkte. Verdiene som i analysen har blitt tolket som sosialdemokratiske, har blitt konkretisert i hvert enkelt intervju. Derimot har verdiene som representerer den andre siden i kampen om hegemoni, ikke blitt konkret beskrevet av intervjusubjektene. For å forklare dette velger jeg å bruke Fairclough`s beskrivelse av at tekster ofte inneholder noe som tas-for-gitt å inneholde (Fairclough 2003, s. 212). De konservative verdiene er det tatt-for-gitt, av intervjusubjektene, at alle burde kunne

forstå hva innebærer. I analysen og tolkningen av intervjuene argumenteres det for og beskriver jeg hvilke verdier og diskurs det tatt-for-gitte tilhører. Det som ikke har blitt direkte konkretisert har slik blitt tilegnet den konservative diskurs. Altså det foreligger en verdimeessig antagelse fra min side. Det er også viktig å presisere at jeg også kunne valgt å dele tekstene opp i flere diskurser, for eksempel lagt til den liberale diskurs. Jeg har i oppgaven valg å forholde meg til de to som er introdusert i både teorien og i drøftingen av funnene. Dette innebærer at diskursene kunne vært drøftet annerledes og at de er i bevegelse på grunn av ytre forhold til enhver tid.

Kapittel 5 Betraktninger av funn

5.1 Intro til kapittelet

Utvalget i dette forskningsprosjektet er for lite til at det kan gis en konklusjon, men jeg tenker at funnene allikevel er interessante, da de som ble intervjuet hadde en inngående interesse for mennesket, har videreutdannet seg etter grunnutdanningen og har arbeidet lenge i det sosiale felt.

I dette kapittelet presenteres det en oppsummering av hva undersøkelsen sammen med de teoriene jeg fant interessante. Undersøkelsen hadde som hensikt å finne ut hva som kjennetegner diskursen om endring i sosialt arbeid, og i den sammenheng konkretiseres funnene fra intervjuer med sosialarbeidere som tidligere i oppgaven er betegnet som intervjusubjekter. Det er viktig å presisere at det er fire intervjuer som er gjennomført, men jeg håper allikevel at funnene kan finnes interessante i forhold til temaet endring i sosialt arbeid. Det var mange likheter å spore i datamaterialet og verdibevisthet ble tilegnet stor betydning av samtlige. Dette vil jeg forsøke å vise i tilknytning til teorien som er beskrevet i teoridelen av oppgaven samt ved bruk av konteksten, som er dagens mediebilde av helse og omsorgstjenester, som understøttes, slik jeg har beskrevet innledningsvis i NOU-rapporten 2023.

5.1 Betraktninger av grunnverdier

Dette er en oppsummering av hvilke grunnverdier intervjusubjektene beskriver i sitt ønske om å arbeide med mennesker i endring. Som forklart i analysedelen blir ikke Lacalu og

Mouffe`s politiske diskursteori brukt her, men et sosialkonstruksjonistisk perspektiv.

Spørsmålet som er stilt teksten i denne drøftingen er, hvilken bakgrunn sosialarbeiderne har for arbeide med mennesker i endring.

Sosialarbeidernes bakgrunn for å arbeide med sosiale utfordringer og mennesker i endring, opplevdes å svært samstemt. Det er vanskelig å konkretisere om verdiene til sosialarbeiderne er medfødt eller om de er sosialt betinget, siden samtlige fortalte at de tidlig visste at det var mennesker med sammensatte utfordringer, de ønsket å arbeide med. De var enten født og oppvokst som nabo til en institusjon, hadde en iboende interesse for mennesket og kommunikasjon fra tidlig alder, eller foreldre som hadde arbeidet med sosialt arbeid. Jean Piaget som har en konstruksjonistisk tilnærming til hvordan menneskets oppfattelse konstrueres, antar at den ikke er medfødt, men konstruert av det samfunnet man vokser opp i (Tetzchner, 2012, s. 48). Og ifølge et sosialkonstruksjonistisk syn skapes menneskets oppfattelse og samfunnsstrukturen gjennom samhandling av historiske og sosiale prosesser (Jenssen, 2021, s. 229). Bakgrunnen for at sosialarbeiderne hadde et ønske om å arbeide med mennesker i endring, kan slik sees som sosialt skapt. Det er viktig å poengtere at det verdimeslige grunnlaget hos sosialarbeiderne kan være skapt på en annen måte, men i min analyse har jeg som nevnt et sosialkonstruksjonistisk perspektiv.

Det verdimeslige grunnlaget i utdannelsene sosialarbeiderne har tatt, kan sees som en forlengelse av det verdigrunnlaget de allerede hadde som ungdom og ung voksen. Fra tidlig alder ønsket de å arbeide med mennesker og da var det antagelig naturlig å velge en utdanning som inneholdt samme verdigrunnlag. I yrkesetisk grunnlagsdokument beskrives sosialt arbeids verdigrunnlag å være tuftet på et humanistisk menneskesyn og demokratiske verdier (FO, 2011, s. 4). Sosialarbeidere arbeider med å bedre folks velferd gjennom frigjøring, myndiggjøring og sosial endring (Levin, 2021, s. 14).

Verdier som ble beskrevet av sosialarbeiderne i tilknytning til endringsarbeid, var blant annet solidaritet, rettferdighet og likhet. Dette gjorde det naturlig å tolke at sosialarbeidernes grunnverdier var tilknyttet den sosialdemokratiske diskurs, som er toneangivende for politikken i Norge. Politikken er tuftet på sosialistiske idealer som rettferdighet, solidaritet og likhet (Esping-Andersen, 1989, s. 25). Endringsarbeid i sosialt arbeid innebærer å sette seg inn i den sosiale virkeligheten i et samfunn ved å se det som et sosialt objekt samtidig som

man empatiserer med individet, noe som knytter sosialt arbeid til symbolsk interaksjonisme (Levin & Trost, 2005, s. 163). Symbolsk interaksjonisme er et utgangspunkt for å forstå sosiale virkeligheter og slik jeg tolker det handler empatisering om forståelse av samfunnet og medfølelse med mennesket på samme tid. Med andre ord, for å forstå situasjonen et menneske er i, må man forstå samfunnskonstruksjonen og lytte til og respektere mennesket singulært. En forutsetning for å kunne gjøre dette krever en verdibevisthet, og det opplever jeg at samtlige sosialarbeidere i dette studiet hadde.

5.2 Betraktninger av dislokasjoner, artikulasjon og re-artikulasjon.

Kontekst: Hvordan fungerer hjelpeapparatet, mandat og retningslinjer i forhold til endringsarbeid?

Som nevnt i innledningen, fremstiller dagens mediebilde kritikkverdige forhold i helse- og omsorgstjenestene, som omhandler omsorgssvikt. I fagboken *Gode fagfolk vokser*, ble det allerede i 2011 beskrevet en bekymring angående helsetjenester. I stort tempo har det over tid blitt tvunget frem endringer som de fleste yrkesutøvere har for lite kunnskap og kompetanse til å håndtere (Skau, 2011, s. 14). Dette bildet understrekes videre i NOU-rapporten 2023:4, hvor helsepersonell blir utsatt for større og større press.

Både NOU – utvalget, media og Skau er enige om at helse – og omsorgstjenesten står over en stor utfordring, men hva sier sosialarbeiderne som har deltatt i denne undersøkelsen?

I datamaterialet vises en hegemonisk kamp mellom den sosialdemokratiske – og den konservative diskurs. Kjentegnet ved denne kampen er at begge diskursene forsøker å tilegne sin egen forståelse av verdier til hvordan gjøre endring eller ikke, og at kampen er pågående. Begge diskursene forsøker å redusere de flertydige meningene endring kan innebære, ved å tilegne endring de verdiene som kjennetegner deres egen diskurs. Å få tak i hvordan denne kampen utspiller seg, var ingen lett prosess. Slik jeg har tolket det, handlet det om verdier og hvordan dette utspiller seg i diskursen om endringsarbeid.

Det foreligger altså en dislokasjon mellom den sosialdemokratiske og den konservative diskurs. Laclau og Mouffe beskriver at det oppstår en dislokasjon når et gitt forhold ikke tjener til sin hensikt lengre og mottar kritikk (Mik-Meyer & Jarvinen, 2017, s. 348). I

innledningen av oppgaven beskrives det at helse og omsorgstjenestene i det ganske land kritiseres for å ikke levere gode nok helsetjenester.

Som vist i oppsummeringen av *bakgrunnen for å arbeide med endring*, er grunnverdiene i den sosialdemokratiske diskurs internalisert i sosialarbeiderne som har deltatt i dette forskningsprosjektet. Allikevel melder alle om at de blir forstyrret i sitt arbeid med endring av manglende ressurser og begrensende mandater og retningslinjer.

Dette viser at til tross for at sosialarbeiderne er sterkt influert av den sosialdemokratiske diskurs, så er de avhengig av å samarbeide med eksterne betingelser. De repeterer sine verdier i nesten hvert avsnitt i intervjuene, men de repeterer samtidig manglende ressurser og begrensende mandater og retningslinjer.

Gjennom gjentakelse fra hver enkelt diskurs i forhold til hva slags verdi endring tilegnes i praksis, vil det til enhver tid opprettholdes en kamp om å tilegne endring entydighet, i dette tilfellet de to diskursenes egne forståelser av hva verdier bør være (Jørgensen & Phillips, 2019, s. 38). Dette innebærer slik jeg tolker Laclau og Mouffe, at hver gang den sosialdemokratiske diskurs eller den konservative diskurs gjentas av noen, så opprettholdes kampen om å få tilegne sine verdier til endring. Med andre ord kan det se ut til at ved å nevne problemet i forhold til endring, så blir også den konservative diskurs gjentatt på lik linje som den sosialdemokratiske, og den hegemoniske kampen opprettholdes. Dette kan gjenkjennes i den sosialkonstruksjonistiske tenkning gjennom thomas-theoremet;

«Hvis menneskene definerer eller oppfatter situasjonen som virkelig, er den også virkelig i sine konsekvenser» (Jenssen et al. 2021, s., s, 252).

Problemstillingene sosialarbeiderne beskriver i intervjuene referer til at det er dislokerende forhold mellom den sosialdemokratiske og den konservative diskurs. De forteller at de opplever at verdibevistheten i arbeid med mennesker ikke alltid er på plass og at rammebetingelsene de arbeider innenfor, ikke rommer nok. De beskriver videre at kompetansenivået i forhold til endringsprosesser er varierende og at samarbeidet med det eksterne hjelpeapparatet, oppleves av og til begrensende. Den største utfordringen i arbeidet ligger altså for sosialarbeiderne i ytre betingelser. I det sosialkonstruksjonistisk perspektiv sies menneskelig bevissthet og handling å ligge i ytre livsbetingelser og ikke i

sinnet eller hjernen (Tetzchner, 2012, s. 50). Deres profesjonsutøvelse blir altså svært preget av om det øvrige hjelpeapparatet innehar god nok kompetanse angående endringsarbeid.

Sosialarbeiderne i dette studiet tolkes å ha internalisert sosialdemokratiske verdier og tilhøre den sosialdemokratiske diskurs. Til tross for at sosialdemokratiske verdier er førende for profesjonen sosialt arbeid, klarer ikke den sosialdemokratiske diskurs å oppnå hegemoni. Eller for den saks skyld stor dominans. Deres arbeid blir i stor grad påvirket av den konkurrerende konservative diskurs.

Laclau og Mouffe hevder at å oppnå hegemoni, er som *å skrive i vann*, og dette ser ut til å stemme i denne analysen. Sosialdemokratiske verdier er internalisert i de som har deltatt i studiet, men de beskriver at det er mange profesjonsutøvere som ikke har verdiene internalisert. De etterlyser verdibevissthet hos enkelte profesjonsutøvere og i rammebetingelsene samt mere tid og ressurser. Tidsaspektet er nærliggende lenke til flere ansatte og ressurser til flere tilbud til personer med sammensatte behov.

Skal man ta det bokstavelig at godt endringsarbeid fordrer humanistiske menneskesyn og demokratiske verdier, som beskrives i yrkesetisk grunnlagsdokument, så krever det nye forslag til løsninger til denne pågående kampen.

Primærandelen av dislokasjonene i forskningsprosjektet oppleves utløst av agonistiske konflikter. Dette er en konflikt hvor partene som tilhører de to dislokerende forhold, er enige om spillereglene og kan til tider samarbeide og sameksistere (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 348). Majoriteten av sosialarbeiderne beskriver konflikten om verdier og endring som problematisk, men som mulig å håndtere innimellom.

Det blir derfor nærliggende å si at et annet kjennetegn ved konflikten mellom diskursene, i forhold til hvilke verdier som skal være førende i endringsprosesser, er agonistiske konflikt. Jeg synes allikevel det er interessant å se at en sosialarbeider opplever konflikten mye sterkere. I et av intervjuene tenderer konflikten mellom den sosialdemokratiske og konservative diskurs å være antagonistisk. Dette er en konflikt mellom fiender, hvor de diskursene som kjemper om hegemoni, utelukker hverandre (Järvinen & Mik-Meyer, 2017, s. 359).

Gjennom artikuleringen i intervjuene har den sosialdemokratiske diskurs blitt satt i relasjon til noe konstruktivt, mens den konservative til noe destruktivt. Verdibevisthet settes i relasjon til å lykkes med endring, mens rammebetingelsene settes i relasjon til å være for dårlige.

To av intervjusubjektenes artikulering beskrev noe interessant i forhold til dette. De hadde en tilnærming til den agonistiske konflikten som inkluderte refleksivitet i praksis. Med dette mener jeg at de betraktet seg selv og det de hadde med seg inn i møtet med klienter, samtidig som de var bevisst maktforholdet mellom individ og samfunn. Artikulasjonen de brukte diskrediterte ikke den motstridende diskurs, som i begge tilfellene var den konservative. De anså ikke det de opplevde som begrensende som negativt, men som et fenomen. I re-artikuleringen som kunne konstrueres fra et slikt perspektiv, kunne begge diskursene sameksistere på lik linje. Løsningen de kom med var kun små justeringer ved verdibevistheten i forhold til endringsarbeid, hos enkelte profesjonsutøvere. Det at begge diskursene ble inkludert og eventuelt konflikten løst, ville i praksis innebære at den sosialdemokratiske diskurs hadde fått dominans gjennom en hegemonisk intervensjon. Hobsbawms eksempel om at man ikke behøver å hindre hverandre selv om man har forskjellige syn på verdier, ble uttalt i intervjuene, men om det har fungerer i praksis, vet jeg ikke. En hegemonisk intervensjon skjer som nevnt når artikuleringen man bruker, skaper en ny løsning, som inkluderer tilstedeværelse for begge diskurser i stedet for at konkurrerer om herredømme (Jørgensen & Phillips, 1999, s.60-61).

5.3. Betrakninger av nodalpunktet.

Hva er en verdi og hvordan utspiller dette seg i forhold til nodalpunktet i datamaterialet?

Verdi kan beskrives som kvaliteten ved noe og kan tillegges forskjellige ting, som personer, tilstander, handlinger og objekter. Noe som gjør verdi graderbart, da det eksisterer et skille mellom ulike typer verdier og ulike måter noe kan være verdifullt på (Sagdahl, 2019). Slik jeg forstår dette, har verdi i utgangspunktet en konkret forklaring på noe i seg selv, og må settes i relasjon til noe. Altså hva man fyller verdi med kan være forskjellig samt graden av hvor verdifullt noe er.

De to forskjellige diskursene forsøker å tilknytte sin forståelse av verdi til endring og dette blir tydelig gjennom hvordan sosialarbeiderne legger frem hvordan endring utspiller seg i det sosiale rom, altså hvordan de opplevde å få arbeidet med endring i praksis. Ved å tilknytte begrepet verdi en spesifikk identitet som frihet og solidaritet, eller konservering av det bestående, for så å sette det i relasjon til endring, fant jeg diskursens utgangspunkt i datamaterialet. Dette vil si at jeg fant nodalpunktet i datamaterialet, og de forskjellige verdiene som ble tilknyttet endring, og hvordan dette ifølge intervjusubjektene fungerte i det sosiale rom (Jørgensen og Phillips, 2019, s.63).

Diskursene, som i denne oppgaven er sosialdemokratisk eller konservativ, forsøker å redusere de flertydige meningene om et begrepet endring, til deres egne entydige mening ved å tilegne sine verdier (Jørgensen & Phillips, 2019, s. 38). Med dette menes det, at den sosialdemokratiske diskurs og den konservative diskurs legger forskjellig betydning i hva som er riktig innhold i verdiene som tilegnes endring. De forsøker begge å influere hvordan endring skal gjøres og hva endring skal innebære.

Den sosialdemokratiske diskurs forsøker å legge inn verdier som frihet og individuell autonomi i tilnærmingen til endring. Den konservative diskurs ønsker å sette det kollektive foran det individuelle og bevare ting slik de var før. De to diskursene har rett og slett forskjellig utgangspunkt for hvordan mennesket gjør endring på best mulig måte og begrenser hverandres bevegelse i det sosiale rom.

Direkte sitat fra et av intervjusubjektene følger;

Fagkonsulent, rus og psykiatri, Oslo:

«Altså endring er jo å gå fra en status av et slag til noe annet. Om det er millimeter forandring, om det er til bedre eller verre er jo opp til dem som definerer også. Men, endring er jo, å utføre en handling som gjør at man er på et annet sted enn det man var for to sekunder siden. Eller en dag siden, en uke siden, at man gjør noe annet enn det man har gjort, kanskje».

Begrepet endring forklares så fint av en av sosialarbeiderene. Slik jeg tolker dette, illustrerer sitatet at endring i seg selv ikke inneholder noen verdi, man bare beveger seg enten fram eller tilbake, men hvordan beskrives ikke.

Verdien må tilegnes og dette gjøres ut fra hvilken virkelighetsforståelse man har, altså hvilket verdimesige standpunkt man har tatt i forhold til endring. Forskjellige virkelighetsforståelser og teoretiske perspektiv inneholder et slikt standpunkt, og verdiene som tilegnes vil medføre forskjellige handlinger og resultater (Sagvaag & Jenssen, 2000, s. 14).

Innfallsvinkelen til hvordan endring skal kunne oppnås er altså forskjellig. Altså verdier som er nodalpunktet etter nærlesing av alle intervjuene, tilegner endring forskjellig betydning i forhold til hvilken diskurs endring settes i relasjon til (Jørgensen & Phillips, 2019, s. 38).

Slik jeg forstår Laclau og Mouffe, blir heller ikke verdier synlige før de settes i relasjon til en diskurs. Dersom man for eksempel har grunnverdier som likhet og rettferdighet, kan disse verdiene utspille seg forskjellig i praksis i to forskjellige diskurser. For eksempel kan man ikke si at den konservative diskurs ikke inneholder verdier som i eksempelet, men de vektlegges forskjellig i en sosialdemokratisk diskurs. Likhet betyr noe annet i den sosialdemokratiske diskurs enn i den konservative, jeg opplever ikke at man kan hevde at en konservativ diskurs ikke ønsker likhet for alle, men at likhet regnes ut på en annen måte. Et eksempel på hva likhet kan inneholde i den konservative diskurs, er fordeling etter innsats. Man kan bare anta, slik jeg forstår det. Poenget med å ta opp akkurat dette, er at underveis i oppgaven, gikk det gått opp for meg hvor viktig det er å ikke diskreditere en motstridende diskurs. I et konfliktløsningsperspektiv vil antagelig diskreditering i en kamp om hegemoni, resultere i motstand på samarbeid og stå i veien for en ny og bedre løsning.

5.4 Avslutning

I innledningen av dette studiet beskrives dagens mediebilde og primærinholdet i NOU-rapporten 2023:4. Det beskrives at helse- og omsorgstjenestene i Norge får hard kritikk i disse dager. Tiltak som er evaluert å settes inn av Helsepersonellkommisjonen er å øke helse- og omsorgspersonells effektivitet og kompetanse, samt å endre på forventningene befolkningen har til velferdstjeneste Norge kan tilby. Tiltakene som foreslås i media er primært å øke antall personal og bedre tilbudene offentlige tjenester har.

Tiltakene som foreslås i NOU-rapporten 2023:4 er en kombinasjon av ressurstilførende- og regulerende tiltak. Det ressurstilførende tiltaket gir subsidier til videreutdanning og kompetanseheving samtidig som informasjon gis angående forventninger til heles og

omsorgstjenester. Det regulerende tiltaket endrer retningslinjer og lovverk til å være i tråd med de tjenestene velferdsstaten faktisk opplever å kunne tilby befolkningen.

Majoriteten av sosialarbeiderne i dette studiet beskriver en konflikt mellom den sosialdemokratiske og den konservative diskurs, som til tider er begrensende for yrkesutøvelsen i endringsarbeid. Det foregår en kamp om hvilke verdier som skal legges til grunn i arbeidet med mennesker.

Sosialarbeiderne etterlyser spesielt verdibevissthet i de ytre betingelsene som mandat, retningslinjer og hos samarbeidspartene i arbeid med endring. Dette er slik jeg ser det også et ønske om å sette inn en kombinasjon av ressurstilførende- og regulerende tiltak. Et ressurstilførende tiltak gjennom å gi subsidier til verdibevisst videreutdanning som medfører kompetanseheving i endringsprosesser hos profesjonsutøvere i sosialt arbeid. Et regulerende tiltak i form av å tilføre mer verdibevissthet i retningslinjer, mandat og lovverk. Altså samme type forebyggende tiltak kan settes inn, men med forskjellig diskursivt verdigrunnlag.

Det er viktig å presisere at diskursene kunne vært annerledes og er i endring til enhver tid ifølge Laclau og Mouffe.

Kapittel 6. Litteraturliste og vedlegg

6.0 Litteraturliste

- Askeland, G.A. (2011) *Teorigrunnlaget for kritisk refleksjon*. I Askeland, G. A. (red). Kritisk refleksjon i sosialt arbeid. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bergström, Göran og Kristina Boréus. 2012. *"Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys."* I *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*, redigert av Göran Bergström og Kristina Boréus. Lund: Studentlitteratur.
- Eide, S.B og Skorstad, B. (2013) *Etikk – til refleksjon og handling i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal.
- Ellingsæter, A. L. (2018). Familiepolitikens kjønnsforståelser: to spor og fire tiår. *Nytt norsk tidsskrift* (35), 03-04, s. 246-255). DOI: 10.18261/issn.1504-3054-2018-03-04-05 . Universitetsforlaget.

- Esping-Andersen, G. (1989). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press.
- Garsjø, O. (2011). *Sosiologisk tenkemåte* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Halvorsen, T. (2012). *Miljøarbeid i institusjoner for utsatte unge*. (1. utg.). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Helland, H. og Øia, T. (2006). *Forebyggende ungdomsarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Heyerdahl – Larsen, J., Popova, B. og Obilie, J. (2014). *Å møte ubehaget gjennom kritisk refleksjon*. I Ohnstad, A., Rugkåsa, M. og Ylvisaker, S. (red). *Ubehaget i sosialt arbeid*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hutchinson, G.S. og Oltedal, S. (2003) *Modeller i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D.I. (2005) *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2017) *Kvalitativ analyse, syv tradisjoner* (utg. 1.). Hans Reitzels Forlag.
- Jenssen, D., Kjørstad, M., Seim, S., Tufte, P, A. (2021). *Vitenskapsteori for sosial- og helsefag*. Gyldendal Akademisk.
- Johannessen, E.F., Rafoss, W. T. & Rasmussen, B. E. (2018). *Hvordan bruke teori?*. Universitetsforlaget.
- Jørgensen, W.-M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode* (utg. 11). Roskilde Universitetsforlag.
- Kildal, N. & Kuhnle, S. (2005). *The nordic welfare model and the idea of universalism*. I N. Kildal & S. Kuhnle (Red). *Normative foundations of the welfare state: the Nordic experience*, s. 13-33. Routledge.
- Levin, I. (2004) *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, I. (2021) *Hva er sosialt arbeid?* Universitetsforlaget.
- Løgstrup, K.E. (2010) *Den etiske fordring*. Århus: Forlaget Klim.
- Røkenes, O.H. og Hanssen, P.H. (2006) *Bære eller bryte – kommunikasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget
- Skau, G.M. (2011) *Gode fagfolk vokser*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Tetzchner, S.v. (2012) *Utviklingspsykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thoresen, D. A. (2022, 18. august) Sosialdemokrati. *I store norske leksikon*.
<https://snl.no/sosialdemokrati>

- Åkerstrøm, Niels. (1999). *Diskursive analysestrategier*. Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Internett

About meaning. (u.å) *Betydning av endring*. Hentet 12. mai 2023 fra

<https://no.about-meaning.com/11036563-meaning-of-change>

Blackburn, Robyn (2014, 23. mai). *Ernesto Laclau obituary*. *The Guardian*.

<https://www.theguardian.com/books/2014/may/23/ernesto-laclau>

FN-Sambandet (2022, 12. august). FN`s verdenserklæring om menneskerettigheter.

fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/fns-verdenserklæring-om-menneskerettigheter

FO. (2019). Yrkesetisk grunnlagsdokument

<https://www.fo.no/getfile.php/1311735->

[1585635696/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf](https://www.fo.no/getfile.php/1311735-1585635696/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf)

Fyen, S. (2023, 31. januar). Norske pasienter blir flere, eldre, sykere og dyrere. Er vi rustet for eldrebølgen? *Dagsavisen*.

<https://www.dagsavisen.no/nyheter/politikk/2023/01/31/norske-pasienter-bli-flere-eldre-sykere-og-dyrere-er-vi-rustet-for-eldrebolgen/>

Humanisme, (2015) *Hva er humanisme*. Human-Etisk Forbund.

<https://www.human.no/hva-er-humanisme>

Lima, Geir. (2021, 3 november). *Antonio Gramsci. Hegemoni*. Bolstad, Erik (Red.), Store norske leksikon.

https://snl.no/Antonio_Gramsci

Ness, A. (2022, 28. desember). I Store norske leksikon.

https://snl.no/kontingent_-_filosofi

NOU 2009:10. (2009). Inntekt og materielle ressurser. *Finansdepartementet*.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-10/id558836/sec1>

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-10/id558836/?ch=1>

NOU 2023:4. (2023). *Tid for handling – Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste*. Helse- og omsorgsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-4/id2961552/>

NOU 2023:4. (2023). *Tid for handling – Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste*.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-4/id2961552/?ch=2>

Sagberg, I (2021, 26. april). Endringsledelse. I *Store norske leksikon*.

<https://snl.no/endringsledelse>

Sagdahl, S. S. (2019, 20. juni). *Verdi*. I *Store norske leksikon*.

<https://snl.no/verdi>

Studybud (2021, 30 september). *Ulike typer intervjuer man kan gjennomføre i et kvalitativt opplegg*.

<https://studybud.no/ulike-typer-intervjuer-man-kan-gjennomfore-i-et-kvalitativt-opplegg>

Thoresen, Dag E. (2022, 18. august). *Sosialdemokrati*. Historikk. Bolstad, Erik (Red.), *Store norske leksikon*.

<https://snl.no/sosialdemokrat>

Trygdeskandalen. (2023, 25 februar). I *Wikipedia*

<https://no.wikipedia.org/wiki/Trygdeskandalen>

Thpanorama. u.å. Den historiske Albert Einstein sitater. Hentet 12. mai fra

<https://no.thpanorama.com/articles/frases-de-motivacin-personal/las-200-mejores-frases-clubres-de-albert-einstein.html>

Prop. 133 L (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernsloven*. Barne- og familiedepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-133-l-20202021/id2842271/?ch=4>

6.1 Vedlegg 1. Godkjenning fra NSD

Vurdering av behandling av personopplysninger

Skriv ut

22.02.2023

Referansenummer

173014

Vurderingstype

Standard

Dato

22.02.2023

Prosjekttittel

Undersøke hva som er den ledende diskurs i endringsarbeid innenfor sosialt arbeid

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig

Siri Fjeldheim

Student

Tove Hernes

Prosjektperiode

01.12.2022 - 31.05.2023

Kategorier personopplysninger

- Almennelige

Lovlig grunnlag

- Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.05.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. TAUSHETSPLIKT Forskningsdeltagerne har yrkesmessig taushetsplikt.

De kan ikke dele taushetsbelagte opplysninger med forskningsprosjektet. Vi anbefaler at du minner dem på taushetsplikten. Merk at det ikke er nok å utelate navn ved omtale av elever, pasienter el. Vær forsiktig med bruk av eksempler og bakgrunnsopplysninger som tid, sted, kjønn og alder. FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.) Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema> OPPFØLGING AV PROSJEKTET Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet!

6.2 Vedlegg 2: Informasjonsbrev og samtykke

Vil du delta i forskningsprosjektet

Hva som er de ledene diskursene i endringsarbeid innenfor sosialt arbeid.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å *undersøke hva som er de dominerende diskursene angående endring i sosialt arbeid*. Dette skrevet inneholder informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg er utdannet sosionom og deltar nå på mastergradstudiet i sosialt arbeid ved OsloMet Pilestredet, samtidig som jeg er ansatt som miljøterapeut ved et omsorgssenter i Oslo. Jeg har vært i profesjonen i om lag 30 år og har lenge vært interessert i hvordan best mulig

forholde seg til endringsprosesser i arbeidet med mennesker med sammensatte utfordringer.

I den forbindelse ønsker jeg å se på hva som anses som de mest sentrale diskursene angående endringsarbeid i sosialt arbeid, og på hvordan de forholder seg til hverandre. I tillegg til en konkret problemstilling, ønsker jeg å bruke en spesifikk diskursteoretisk teori som analyseverktøy.

Jeg ønsker å intervjuere personer fra ulike arbeidsplasser i Norge. De fleste intervjuene vil foregå i Oslo med personer som har arbeidet flere steder i landet, men også noen fra andre distrikter. Jeg tenker at det er fint å få med litt geografisk variasjon selv om Oslo er en stor by og inneholder mangfold. Jeg ønsker å intervjuere fagfolk og hensikten med dette er at jeg tror det foreligger mye uskrevet kompetanse om hvordan arbeide med endringsprosesser. Kompetanse og kunnskap som det er nødvendig å få skrevet ned og strukturert, for igjen kanskje å kunne gjøre arbeidet med mennesker enda mer dynamisk og virkningsfullt i positiv forstand.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Student: Tove Hernes OsloMet

Veileder: Siri Fjeldheim OsloMet

Studieretning: Master i sosialt arbeid ved OsloMet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg skal intervjuere til sammen 6 personer som arbeider med endringsprosesser innenfor sosialt arbeid feltet. Intervjuene gjøres ikke kun av personer som har utdannet seg til sosionom, men også av andre profesjoner, som arbeider med mennesker i komplekse livssituasjoner direkte eller indirekte. Med indirekte mener jeg mennesker som arbeider med å planlegge og forme hvordan retningslinjer i dette arbeidet bør gjøres. Med direkte menes profesjonsutøvere som har daglig kontakt med målgruppen.

Kriterier for å være informant til dette forskningsprosjektet er; erfaring med å arbeide med mennesker med sammensatte utfordringer over tid samt høyere relevant utdannelse. Med relevant utdannelse menes personer som har bachelor eller master i et yrke som arbeider med den nevnte målgruppen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Temaer under intervjuene vil være;

- Beskrivelse av ditt arbeid
- Beskrivelse av din utdanning og bakgrunn
- Erfaring med endringsprosesser
- Erfaring med relasjonsarbeid

Intervjuene vil vare i underkant av 1 time. Det vil bli brukt båndopptaker og intervjuene transkriberes for videre å kunne bli det grunnleggende datamaterialet i forskningsprosjektet. Datamaterialet analyseres og drøftes deretter. I masteroppgaven er det mulig det blir hensiktsmessig å gjengi sekvenser eller sitater fra det du som informant ytrer, og jeg ber om tillatelse til å bruke dette. Disse sekvensene eller sitatene blir anonymisert slik at de er minst mulig gjenkjennbare for andre. Intervjuene gjennomføres i februar og mars 2023.

Det vil bli tatt i bruk lydopptak og notatblokk etter ditt samtykke under intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg og min studieveileder ved OsloMet som har tilgang på dataene fra lydopptakene. Alt av lydbånd og skriftlig data vil behandles i henhold til regler fra Datatilsynet angående oppbevaring og sletting av forskningsdata og all data slettes når masteroppgaven er levert og godkjent.

Det understrekes at i intervjuene er det kun ønskelig å vite på generelt grunnlag hva du som informant tenker og opplever om endring og endringsprosesser. Konkrete situasjoner og personer er nødvendig eller ønskelig.

Arbeidsplass navn eller kjønn på deg som informant vil ikke brukes i oppgaven, kun arbeidsområde/felt, stillingstittel og eventuelt utdanning.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes i juni 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. De anonymiseres ved at hverken navn eller konkret arbeidsplass brukes i oppgaven samt at lydopptak vil bli slettet og notater som inneholder personopplysninger vil bli slettet. Datamaterialet skal ikke lagres for videre forskningsformål.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *OsloMet* har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Veileder OsloMet: Førsteamnuensis Siri Fjeldheim +47 97546125 sirifj@oslomet.no
- Vårt personvernombud OsloMet: *Ingrid Jacobsen* +47 99302316
ingrid.jacobsen@oslomet.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
Siri Fjeldheim

Eventuelt student
Tove Hernes

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet: Hva er de ledende diskursers angående endring i sosialt arbeid. En kvalitativ undersøkelse av hva sosialarbeidere tenker om endring og endringsprosesser i sin profesjon og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta på intervju og at det brukes båndopptaker og at mine opplysninger benyttes og behandles frem til masteroppgaven er skrevet og levert.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

6.3 Vedlegg 3: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE:

Semi-strukturert intervju.

Intervjuene skal foregå som en åpen samtale mellom intervjuer og informant. Jeg vil forsøke å unngå at samtalen blir helt styrt av meg som intervjuer, slik at det er informanten sin vektlegging og perspektiv som blir belyst. Imidlertid er det endring som er tema, noe som jeg vil gjenta før intervjuet, og som også kommer frem i informasjonsskrivet. Derfor blir dette et

semi-strukturert intervju, hvor jeg på forhånd har notert noen temaer og spørsmål som det ønskes at informant skal besvare.

Intervjuet starter med å presentere meg selv og prosjektet, og gjennomgå informasjonen fra informasjonsskrivet. Dette også for å få trygghet omkring frivillighet og forståelse av hva dette innebærer for informanten. Spørsmål om anonymitet og publisering vil bli tatt opp. Deretter spørres det om grunnen til at informanten ønsker å være med. Jeg vil også belyse egnen rolle, som er viktig i forhold til min posisjon til deltagere.

Båndopptaker og notater blir brukt under intervjuet. Informanten vil få spørsmål om det er greit å bruke båndopptaker.

Informantens bakgrunn

- A. Be informanten om å fortelle om seg selv, sin utdanning og sin arbeidsplass.
- B. Be informanten fortelle om sin bakgrunn for å arbeide med mennesker og endring.

Tema: Endring

- A. Hva tenker du at endring innebærer?
- B. Hvordan skaper du en trygg relasjon mellom deg og klienten?
- C. Hvilke konkrete anbefalinger gir du til klienten angående hvordan forholde seg til en endringsprosess?
- D. Opplever du at klienter er negative til å gjøre endring?
- E. Hvordan fungerer hjelpeapparatet i forhold til endringsprosesser etter ditt syn?
- F. Hvordan opplever informanten kunnskapsnivået i arbeidslivet når det kommer til endringsprosesser?
- G. Hvor viktig er det å ha kunnskap om endringsprosesser i ditt daglige arbeid?
- H. Hvor viktig er relasjonskompetanse i arbeidet med endring?
- I. Hvordan opplever du at mandat og retningslinjer i profesjonen legger til rette for å arbeide med endringsprosesser?
- J. Hva bør en sosialarbeider tenke gjennom i møtet med en klient som skal assisteres i en endringsprosess?

